

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

DIALOG MED KULTURAMI IN VERAMI

Samo Kristl

Ljubljana, november 2011

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

DIALOG MED KULTURAMI IN VERAMI

Kandidat: Samo Kristl
Vpisna številka: 04031719
Študijski program: Visokošolski strokovni študijski program Javna uprava
Mentor: viš. pred. mag. Slavko Debelak

Ljubljana, november 2011

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisani Samo Kristl, študent Fakultete za upravo – smer javna uprava, z vpisno številko 04031719, sem avtor diplomskega dela z naslovom: Dialog med kulturami in verami.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbel, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: prof. Vesna Breznik.

Ljubljana, november 2011

Podpis avtorja:

POVZETEK

Medkulturni in medverski dialog je v zgodovini zmeraj obstajal, a se ocenjuje, da je kot zavesten pristop »k družbenim odnosom« nov pristop pri obravnavi kulturne raznolikosti in z njo povezanimi vprašanji v zvezi z razumevanjem etnične, kulturne in verske raznolikosti. Njegov cilj temelji na spoštovanju in toleranci do drugačnega, boljšega razumevanja idealov drugih in uspešnega sožitja med različnimi etničnimi, kulturnimi in verskimi pripadniki.

Ker Slovenija leži na stičišču romanskega, germanskega in slovanskega kulturnega prostora, v njej pa delujejo tudi različne verske skupnosti, sem v raziskavi primerjal odnos do širše slovenske kulture med verniki islamske skupnosti v Sloveniji ter verniki rimokatoliške cerkve. Skozi predstavitev odnosa sem ugotovil, da obstaja potreba po udejanjanju medkulturnega in medverskega dialoga.

V empiričnem delu sem z anketo, ki sem jo izdelal med predstavniki obeh verskih skupnosti, ugotovil, da smo v Sloveniji zaradi prejšnjih izkušenj sobivanja v multikulturni državi dovzetni za sprejemanje svoje etnične, jezikovne, kulturne in verske pestrosti.

Medverski in medkulturni dialog se udejanjata tako na institucionalni kot izveninstitucionalni ravni, vendar se ga premalo zavedamo.

Ključne besede: dialog, kultura, verstva, spoštovanje, toleranca

SUMMARY

DIALOGUE BETWEEN CULTURES AND RELIGIONS

While intercultural and interreligious dialogue have always existed at least to some degree, as a conscious approach in dealing with cultural, ethnic and religious diversity it is quite new. Its objective is based on tolerance and respect of differences, on a better understanding of the beliefs of other and on a commitment to successful co-existence between different ethnic, cultural and religious communities.

Slovenia lies at the crossroads of Roman, Germanic and Slavic cultural space and includes different religious communities. In the study, I compared the relationship to the wider Slovenian culture among believers of the Islamic community in Slovenia and among those of Roman Catholic Church. Through my research of these relationships, I concluded that there is a need for implementation of intercultural and interfaith dialogue

The empirical part of the survey that I made among the followers of both communities also showed that considerable sensitivity for accepting ethnic, linguistic, cultural and religious diversity does exist in Slovenia due to our previous experience of coexistence in a multicultural country. But interreligious and intercultural dialogue is not realized sufficiently – it should be implemented more thoroughly both on the institutional and informal levels

Key words: dialogue, culture, religion, respect, tolerance

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA	iii
POVZETEK.....	iv
SUMMARY	v
KAZALO	vi
1 UVOD	1
2 VEČKULTURNA SKUPNOST	4
2.1 Evropska Unija skozi vidik kulturne raznolikosti	6
2.2 Slovenija skozi vidik kulturne raznolikosti.....	9
2.2.1 Pravni položaj manjšin v RS.....	11
2.2.2 Posebni položaj romske etične skupnosti v RS.....	13
2.2.3 Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji	13
3 FORMALNOPRAVNI POLOŽAJ VERSTEV V SLOVENIJI	14
3.1 Pravni položaj verstev v RS	15
3.1.1 Zakon o pravnem položaju verstev v RS	16
3.1.2 Zakon o verski svobodi (ZVS)	17
4 RIMOKATOLIŠKA CERKEV (RKC) IN ISLAMSKA SKUPNOST (ISS) KOT DVE NAJVEČJI VERSKI SKUPNOSTI	19
4.1 Odnos rimokatoliške vere do kulturnega življenja v državah članicah EU s poudarkom na Sloveniji	22
4.2 Odnos ISLAMA do kulturnega življenja v državah članicah EU s poudarkom na Sloveniji	31
4.3 Odnos med verskimi skupnostmi in njihov odnos do države	35
4.3.1 Oblike dialoga med verami in kulturami	38
5 PRIMERJALNI PREGLED DIALOGA (ODNOSOV) MED SLOVENSKO KULTURO IN ISLAMSKIMI TER RIMOKATOLIŠKIMI SKUPNOSTMI	43
5.1 Opredelitev raziskovalnega problema	43
5.2 Raziskovalna hipoteza.....	43
5.3 Raziskovalna vprašanja.....	44
6 ANALIZA RAZISKAVE	45
6.1 Rezultati in interpretacija	45
6.1.1 Struktura anketiranih	45
6.1.2 Rezultati ankete	46
6.1.3 Interpretacija ankete	49
7 ZAKLJUČEK	52
LITERATURA IN VIRI.....	55

1 UVOD

Medkulturni in medverski dialog je nov pristop pri obravnavi kulturne raznolikosti in z njo povezanimi vprašanji v zvezi z razumevanjem etnične, kulturne in verske raznolikosti. Njegov cilj temelji na spoštovanju in toleranci do drugačnega, boljšega razumevanja idealov drugih in uspešnega sožitja med različnimi etničnimi, kulturnimi in verskimi pripadniki. Je ena izmed prednostnih nalog Sveta Evrope in držav članic Evropske unije. Spodbujajo ga vlade, pomembne svetovne organizacije in tudi svetovne cerkve ter verske skupnosti. Ni pa ga mogoče kar tako udejanjiti oziroma premagati zadržanost tako posameznikov kot skupin, ki naj bi sodelovali in prispevali pri obravnavanju kulturne raznolikosti s ciljem zaščititi svobodo in blaginjo vseh ne glede na njihovo etnično, kulturno ali versko pripadnost.

Zato bom v nalogi poskušal raziskati oziroma ugotoviti, kaj medkulturni dialog v praksi pomeni in kakšni so rezultati prizadevanj, ki jih vladne in nevladne organizacije ter verske skupnosti vlagajo v uresničitev njegovih ciljev.

Na začetku bom skušal pojasniti kulturno raznolikost v Evropi in Sloveniji ter odnose držav do verskih, etničnih in kulturnih skupin, ki so se oblikovale skozi zgodovino na tem območju. Evropa je skozi čas njenega združevanja v unijo, njene globalizacije in s tem povezanimi migracijami narodov postala multikulturna skupnost, v kateri mora prevladovati toleranca, spoštovanje do drugačnih in zблиževanje vseh ljudi ne glede na njihovo etnično, kulturno ali versko pripadnost.

Odnos države do drugih kultur in etničnih skupin se kaže tudi skozi njeno zakonodajo oziroma s pravnim položajem manjšin in etničnih ter verskih skupnosti v državi. Ta razmerja bom preučil na primeru Slovenije, ki ima zaradi osamosvojitve razmeroma novo in moderno Ustavo, na podlagi katere je bila sprejeta zakonodaja, ki zglejčno štiti pravice tako narodnostnih manjšin kot verskih skupnosti.

Podrobnejšo analizo odnosov med kulturami in verami bom omejil na odnos do širše slovenske kulture med verniki islamske skupnosti v Sloveniji ter verniki rimokatoliške cerkve. Natančneje me bo zanimalo, kakšna razumevanja slovenske kulture ter odnos lastne vere do le-te prevladujejo v islamski ter rimokatoliški skupnosti. Rimokatoliška cerkev (RKC) in islamska skupnost v Sloveniji (ISS) sta dve največji verski skupnosti v naši deželi, a med njima je precej zanimivih razlik: število vernikov RKC je seveda mnogo večje kot število vernikov ISS; rimokatoličani pogosto menijo, da predstavljajo "avtohtono slovensko kulturo", medtem ko večina slovenskih muslimanov izvira ali iz Bosne in Hercegovine ali pa so njihovi potomci, kar vnaša v slovenski prostor vsaj neke elemente nekoliko drugačne kulture. Rimokatoliška vera ima močno in večinsko tradicijo v Evropi, medtem ko je bil islam prisoten v Evropi že stoletja, v preteklosti praviloma na obrobju evropskega prostora, evropski kristjani pa so Islam v preteklih stoletjih pogosto dojemali kot drugo, sovražno vero. Zaradi vseh teh specifičnih družbenih ter zgodovinskih dejavnikov v zvezi z rimokatoličani ter muslimani v Sloveniji bom poskušal na podlagi raziskav (predvsem slovenskih strokovnjakov, pa tudi nekaj tujih) o muslimanih v Sloveniji in tudi širše v Evropi, o rimokatoličanih in njihovem položaju ter samorazumevanju danes

v Sloveniji ter na strokovni literaturi opisati odnose med verskimi skupnostmi (posebej med obema obravnavanima) ter državo Slovenijo. Pri tem je najbolj zanimivo to, da je konec dvajsetega stoletja postal dialog med kulturami in verami pri vseh verstvih, tudi v rimokatoliški cerkvi in muslimanski skupnosti zelo aktualen, v nekaterih krogih celo popularen. Na to kažejo tudi prizadevanja bivšega papeža Janeza Pavla II, ki je s svojimi obiski različnih verskih skupnosti in cerkva po vsem svetu širil ekumenizem in medverski dialog, katerega največji poudarek je bil sicer na edinosti med kristjani, toda velja omeniti, da se je že leta 1985 v Casablanci srečal z več tisočimi mladimi muslimani, katerim je oznanil njegovo trdno stališče proti vojni in zlorabi božjega imena za opravičevanje vojn; leta 2001 pa je v Damasku vstopil tudi v neko mošejo. Iz tega bi se dalo razumeti, da je želel dialog tudi z islamom kot vero, s katero ima RKC od njenega nastanka dokaj slabe odnose. Ti se skozi zgodovino, ki jo bom v opisu odnosov dveh največjih verskih skupnosti do medverskega in medkulturnega dialoga v evropskem in slovenskem družbenem kontekstu tudi zajel, še niso bistveno popravili.

Najpomembnejšo vlogo pri spodbujanju medkulturnega in medverskega dialoga ima Svet Evrope, ki preko držav članic Evropske unije kot organizator formalnega dialoga med mednarodnimi institucijami, verstvi, izobraževalnimi in kulturnimi organizacijami, poskuša doseči čim več medsebojnega razumevanja, med ljudmi različnih ver in prepričanj, ki prihajajo iz različnega geografskega, družbenega in kulturnega prostora, med njimi vzpostaviti medsebojni neformalni dialog, kot je komunikacija med sosedi, na delovnem mestu, v šolah in drugih mestih, kjer se ljudje pogosto srečujejo.

Sam menim, da se lahko neformalni dialog najhitreje vzpostavi preko izobraževalnega sistema, od koder se kot del učnega procesa neposredno prenese v družbeno okolje. Zato je Svet Evrope pripravil več pomembnih projektov za delavce v izobraževalnem sistemu Evropske unije v smislu vzpodbujanja in vključevanja medkulturnega dialoga v izobraževalni sistem, v katerem bi posvečali tudi pozornost razlogom, ki vzpodbujajo kulturne, verske in etnične konflikte s ciljem pripraviti nove načrte pri opredelitvi prednostnih področij izvajanja medkulturnega in medverskega dialoga (po Kreačičevi, 2004. str. 63-84).

Verske skupnosti so prav tako ena izmed pomembnejših institucij, ki lahko medkulturni in medverski dialog neposredno prenašajo v družbeno okolje, vendar se pri tem poraja vprašanje, ali lahko takšno nalogo opravijo nevtralnno, ne da bi pri tem izpostavljale medsebojne razlike.

V zvezi s tem bo temelj moje raziskave anketa z ustreznimi vprašanji.

Izvedel sem jo v dveh mestih v Sloveniji, v Mariboru in Ljubljani med pripadniki tamkajšnjih islamskih in rimokatoliških skupnosti. V raziskavo bom poskušal pritegniti tiste pripadnike, ki imajo reden stik s svojimi verskimi skupnostmi, saj menim, da imajo v zvezi s temo, ki jo obravnavam, bolj izoblikovana mnenja.

Glede tega kako se medkulturni in medverski dialog odvija v praksi, bom izvedel krajši intervju s predstavniki islamske skupnosti v Sloveniji, katerih verniki so vsaj po mojem mnenju trenutno najbolj izpostavljeni medijski pozornosti glede odnosov med kulturami in verami.

Upanje je, da bo raziskava razsvetlila odnos rimokatoliških vernikov ter muslimanov v Sloveniji do širše družbe in kulture in morebiti pokazala na zanimive razlike v tem odnosu.

Pričakovati je, da muslimani čutijo nekoliko večjo napetost med svojo versko identiteto in svojo slovensko identiteto, vendar ne veliko. Slovensko družbo tvorijo tako verniki različnih verskih skupnosti kot tudi nereligiozni ljudje in različna razumevanja o tem, kaj slovenska družba in kultura je; lahko so ovira družbeni harmoniji in medsebojnem razumevanju, lahko pa so tudi dejavniki, ki prispevajo k pestrosti in nas medsebojno bogatijo. Ta raziskava želi prispevati k slednjemu.

Pričakujem, da bodo moje ugotovitve skozi raziskavo pokazale, da formalni dialog med kulturami in verami poteka dobro in da so predstavniki različnih narodov, kultur in etničnih skupin ter verskih skupnosti v zadnjih letih dvajsetega in v začetku tega stoletja dosegli velik napredek pri obravnavi kulturne raznolikosti, da pa neformalni dialog še ni dosegel zadovoljivih rezultatov, morda so se odnosi med nekaterimi kulturami in verami v zadnjem času sled določenih ekstremističnih dejavnosti po svetu celo poslabšali.

2 VEČKULTURNA SKUPNOST

Značilnost večkulture skupnosti je etnična, kulturna in verska raznolikost prebivalcev, ki v takšni skupnosti živijo in delajo. Življenje in delo v takšni skupnosti pa pomeni imeti stalne odnose s pripadniki različnih narodnosti, z ljudmi, ki imajo drugačne navade, običaje in drugačen pogled na vrednote, »drugačno kulturo« in so različnih veroizpovedi. V takšni družbi se ustvarijo določeni medkulturni odnosi, ki se pa od skupnosti do skupnosti zelo razlikujejo. V določeni skupnosti komaj opazimo, da je ta skupnost večkulture, ali drugače povedano, obstajajo družbe, v kateri prevladuje pluralizem, strpnost in odprtost, pri čemer pluralizem pomeni priznavanje in spoštovanje raznolikosti in dinamike kulturnih tradicij, etičnih in kulturnih identitet, verskih prepričanj, umetniških, literarnih in družbeno-ekonomskih idej ter pojmov »ter da je skladna interakcija posameznikov in skupin z različnimi identitetami nujna za uresničevanje socialne kohezije« (Bergant et al., 2009, str. 12).

V nekaterih družbah pa so napetosti med različnimi kulturami, verami in etničnimi skupinami tako velike, da zunanji opazovalec komaj razume, da takšna skupnost sploh še lahko obstaja. V takšnih družbah so posledica napetosti zahteve po priznavanju posebnih pravic za manjšinsko prebivalstvo oz. separatistične težnje večjih etničnih skupin v določeni večkulture skupnosti. Najbolj radikalna oblika napetosti je antiseminizem, kar razumemo preganjanje in celo težnjo po izginotju določene etnične ali verske skupine, v preteklosti Židov; Jurij Gostinčič (2002, št. 20) pa pravi, da naj bi na Bližnjem vzhodu Izrael prevzel iste težnje proti Palestincem, imenuje antiseminizem modernega časa.

Evropa je primer izrazite medkulturne skupnosti, saj je na relativno majhnem ozemlju naseljeno izredno veliko število narodov, katerih državne meje se povsem ne pokrivajo, nekateri narodi pa sploh nimajo svoje države. Takšna pluralna skupnost je nastala na podlagi zgodovinskih dejstev, osvajalskih vojn, kolonializma in migracije narodov. Tako je na evropskem kontinentu nastalo več pluralnih skupnosti, v katerih nekateri narodi sploh nimajo svoje države, drugi imajo pravice narodnostnih manjšin oz. so jim kot skupnosti priznane določene posebne pravice.

Posledica globalizacije in širitve Evropske unije in s tem povezanim priseljevanjem drugih kultur v Evropo, ki je le-te privabljala s ciljem iskanja boljšega življenja, pa je nastala nova oblika večkulture družbe. Ta se je pričela razvijati po letu 1945, saj je pred tem skoraj povsod po svetu veljala splošna domneva, da se morajo vsi živeči znotraj državnih meja prilagoditi prevladujoči državi (Bergant et al, 2009, str. 18).

V obdobju velikega razvoja zahodnoevropskih držav je bil zanje proces priseljevanja predvsem nekvalificirane delovne sile, ki je opravljala dela, za katera domačini niso bili več zainteresirani, nek pozitiven pojav. Oblikovala se je politika integracije večkulturnosti v Evropi, s tem pa nek nov način življenja in sprejemanja drugačnosti.

Na začetku je bilo za takšne družbe značilno, da so bili priseljenci predvsem moški, naseljeni na obrobjih večjih mest. Bolj ko so države uveljavljale sistem, s katerim so želele doseči enakopravno integracijo različnih ras oz. kultur z večinskim prebivalstvom, se je na začetku osemdesetih let pričelo priseljevanje najprej družinskih članov že priseljenih

prebivalcev do tega, da sedaj poznamo različne vzroke za migracije: od azilantov in ilegalnih priseljencev do visoko kvalificiranih migrantov ter premožnih upokojencev.

Kakor se je spreminjala struktura glede na izobrazbo in vzrok preseljevanja priseljencev, se je s časom spreminjala tudi struktura migrantov glede na narodnost oz. kulturo. Na začetku so prevladovali priseljenci iz južnih delov Evrope, Turčije in Maroka ter drugih manj razvitih delov sveta, predvsem tistih, kjer so imele zahodnoevropske države svoje kolonije do sedanjega časa, ko je preseljevanje del vsakdanjega življenja, izobraževanja, dela in iskanja novih priložnosti.

Posledica tega je, da se v življenju vse bolj pogosto srečujemo z izrazi, kot so multikulturalnost, pluralnost, kar nas spremlja v družbenem, kulturnem in verskem načinu življenja. Nastale so večkulturne skupnosti, katerih razsežnost je zelo težko opisati. Vedno bolj pa se v takšnih družbah zaznava problematika iskanja sprejemanja drugačnosti s strani vseh, ki v takšni multikulturni družbi živijo, in spreminjanja odnosov med kulturami in verami, ki naj bi v tako imenovani pluralni skupnosti imele enake možnosti, pravice in svobodo do izkazovanja svoje identitete.

Medtem ko je bila asimilacija priseljencev kot priznan model ustvarjanja večkulturne skupnosti, se sedaj vse bolj poudarja medkulturni dialog kot primernejši pristop, da se ustavi pravična in enakopravna večkulturna družba. Temelj tega modela je, da se ne sprejemajo samo tiste vrednote, ki jih sprejemajo večinski sistemi, ampak je potrebno spoštovati tudi vrednote manjšinskih sistemov, zagovarja se enakopravnost in medsebojno spoštovanje med kulturami in verami, spoštovanje enakosti med spoloma, uživanje človekovih pravic in svoboščin, pri čemer je spoštovanje človekovih pravic ženskam, temelj, o katerem se nobena kulturna raznolikost, ki je del večkulturne skupnosti, ne more priznati (Bergant et al., 2009, str. 20).

Svoboda mišljenja, vesti in vere v večkulturni skupnosti prinaša tudi drugačen odnos do religij oziroma religijsko pluralnost, ki sicer ni neposredna posledica večkulturne skupnosti, saj obstajajo različne vere tudi v monokulturnih družbah.

Če povzamem pojem »religija«, kot jo je opisal Marko Kerševan, ta pojem po eni strani označuje posebno družbeno obliko zavesti (kot so umetnost, morala, filozofija, pravo, znanost itd.), za katero naj bi bila značilna kategorija nadnaravnega, oziroma je oblika zavesti, za katero je značilno verovanje v neko transcendentno, nadnaravno, sveto stvarnost, ki bistveno presega človeka in njegovo moč; po drugi strani pa pojem religija označuje posamezne družbeno obstoječe sisteme verovanj. Nosilec take religije je neka obstoječa družbena skupnost, kot so: rod, pleme, država ali posebna verska skupnost, ki vključuje le posebej opredeljene pripadnike neke religije (Kerševan, 1989, str. 150).

S tem ko opazamo določene ideološke politične predsodke neke kulture do določene sokulture v danem okolju in določeno razmejenost z narodnostnimi in jezikovnimi ločnicami, opazamo hkrati razmejenost med verami in njihovimi ločnicami.

Družbena kulturna in religiozna raznolikost ima po eni strani na človeka pozitiven učinek, saj ga bogati, bogati njegovo družbeno okolje in vpliva na njegovo vsakdanje življenje, spreminja vrednostne sisteme ter odnos do drugih. Posledica je hitra izmenjava kulturnih in materialnih dobrin.

Po drugi strani pa v večkulturnih družbah vse bolj pogosto prihaja do problemov nestrpnosti, še posebej v času ko prevladujejo težke gospodarske razmere, le-te dobivajo

izrazitejše razsežnosti, ki lahko prerastejo v ksenofobijo, nasilje, rasizem z značilnostmi antisemitizma proti različnim kulturnim, etničnim in verskim skupnostim.

Okoliščine, katerim smo v današnjem času priča, so idealne za pojav nestrpnosti na vse širšem območju sveta. Vse bolj se krepi sovražnost in nestrpen odnos do drugačnih, pogosto se vršijo diskriminatorna in celo nasilna dejanja v družbah, kjer je še do nedavnega prevladovalo miroljubnost, spoštovanje in strpnost. Pojavlja se vse večja potreba po spoštovanju drugega, drugačnih kultur, drugačnih veroizpovedi, pojavlja se potreba po vzajemnem sporazumevanju, spoznavanju novega, za sklepanje prijateljstev z drugačnimi v našem okolju in izven njega, predvsem pa je potrebno znati živeti drug z drugim v sožitju in medsebojnem spoštovanju (Gantar v: Andrejč in Toš, 2009, str. 1).

Skratka potreben je dialog med kulturami in verami, zblíževanje narodov z ohranjanjem njihove kulturne dediščine in ohranjanjem njihove istovetnosti ter priznavanju različnih verskih prepričanj. Za doseg tega cilja pa so potrebna skupna prizadevanja vseh udeleženi v tem procesu, predvsem za oddajanje svojih in sprejemanje drugačnih mnenj, za mirno reševanje konfliktov, dovezetnost in pripravljenost na dialog.

2.1 EVROPSKA UNIJA SKOZI VIDIK KULTURNE RAZNOLIKOSTI

Za območje združene Evrope je značilno, da na relativno malem prostoru najdemo veliko število različnih narodov, etničnih skupin, kar pomeni različnih kultur, katere zaznamujejo različna prepričanja, pogledi in verovanja. Evropo zaznamujejo tri prevladujoče jezikovne skupine, in sicer: slovanski, germanski in romanski jeziki, po katerih bi lahko narodom določili tudi njihovo kulturno pripadnost.

Posebna značilnost Evrope je, da se državne meje članic povsem ne pokrivajo z narodnostno pripadnostjo in da nekatere narodnostne skupine ali skupnosti nimajo svoje države. V Evropi je veliko manjšin.

Skupni imenovalc za oba modela je, da so skozi čas v odvisnosti od svojih teženj in pogledov na eni strani ter različnega sprejemanja drugačnosti s strani večinskega prebivalstva v državah gostiteljicah na drugi strani dosegli različne pravice.

Primerjava med evropskimi državami glede odnosov med različnimi narodi, kulturami in verami nam pokaže dokaj različno sliko. Denimo za otoške države Zahodne Evrope je značilno, da so narodi ne glede na svojo popolno neodvisnost bolj ali manj prepoznavni kot združeno kraljestvo angleško govorečih narodov, kljub temu da je Irska pretežno keltska država s svojim jezikom, ki pa ga danes obvlada vse manj Ircev, zaradi ekonomskih interesov pa se ga skoraj več ne uporablja. Nekoliko več se uporablja valižanščina v Wealsu, predvsem na zahodu te države.

Na severu Irske se kažejo napetosti med pripadniki katoličanov, ki so pretežno Irci, in protestantov, katere veroizpovedi je pretežni del prebivalcev Velike Britanije. Po pol stoletja nemirov in poskusov dialoga med sprtima stranema večina teoretikov meni, da jedro spora ni veroizpoved, ampak ima le-ta politično in socialno ozadje.

Čeprav je proces asimilacije neustavljivi proces in posledica sodobne globalizacije, v katerem so se na primer Baski v Španiji kljub svoji avtonomiji in Romi v Romuniji že skoraj popolnoma asimilirali tudi jezikovno. Etnične skupnosti ne glede na svoj status glede na

večinsko prebivalstvo ohranjajo svojo identiteto, kulturo in jezik. Posebna skrb se daje izobraževanju v lastnem jeziku in pravici do uradne uporabe svojega jezika.

V odnosu do manjšinskih narodov in etničnih skupin najbolj izstopata francoska in turška politika. V obeh državah se narodnost enači z državljanstvom, kar pomeni, če sprejmeš državljanstvo ene od teh držav, si avtomatsko pripadnik njihove narodnosti. Tudi uradni jezik je v teh dveh državah le eden, čeprav živi na tem območju kar nekaj narodnih manjšin, podatkov o etnični pripadnosti tako eni kot drugi ne zbirajo. Izobraževanje pa je mogoče le v jeziku večinskega prebivalstva.

Za Turčijo je najbolj značilen negativen odnos do njihove najštevilčnejše manjšine, Kurdov, ki razen tega, da državna televizija tedensko namenja nekaj uric programa v kurdskem jeziku, nimajo nikakršnih etničnih pravic.

Francija pa je kljub svoji politiki država, v kateri sobiva na istem prostoru največje število različnih etničnih skupin, saj je postala cilj svetovnih migrantov širom sveta. Franc Purnat je v svojem članku Francijo označil kot deželo vrhunske gastronomije, kulture in seveda francoščine, kjer so se na prvi pogled mešali nezdružljivi vplivi.

Priseljevanje kot posledico globalizacije, iskanja boljšega življenja za migrante iz vsega sveta pa ni občutila samo Francija, ampak pretežni del celotne Evrope. V času njenega največjega gospodarskega razcveta po II. svetovni vojni, ko se je v Evropo priseljevala prva generacija priseljencev, so evropske države, predvsem pa Francija, Nemčija, Nizozemska in Velika Britanija, z odprtimi rokami sprejemale priseljence, saj so polnili vrzeli v deficitarnih poklicih in malo plačanih delovnih mestih. Skozi čas in razvoj teh držav, predvsem na področju telekomunikacij, medijev, prometa, še zlasti pa interneta, se je izmenjava kulturnih sistemov na območju celotne Evrope in sveta še posebej povečala. Priseljenci prve generacije so si ustvarili pogoje za dostojno življenje, privedli so svoje družinske člane in ustvarjali mešane družine. Z razvojem večkulturne skupnosti pa je bilo potrebno razvijati tudi pluralizem in strpnost do gostujočega prebivalstva, potrebno je bilo odpravljati diskriminacijo in zagotavljati demokratične vrednote, kot so enakopravnost vseh, ki živijo na evropski celini.

Evropska politika je kmalu dosegla soglasje, da je potrebno graditi družbo z vrednotami človeškega dostojanstva, da je potrebno vzpostaviti varstvo človekovih pravic, ki ne bo temeljila zgolj na nacionalni ravni, ampak bo presegla nacionalne okvirje in zagotavljala varstvo človekovih pravic za vse, ki prebivajo ali se zadržujejo na njenem območju. Samo enakost človeškega dostojanstva, spoštovanje kulturne raznolikosti lahko okrepi družbeno in gospodarsko uspešnost.

Zaradi grozot, ki jih je prinesla II. svetovna vojna je Svet Evrope že leta 1950 pričel z uveljavitvijo instrumentov, kot so konvencije in sporazumi, razna priporočila, deklaracije in mnenja, ki zavezujejo vse ali pa samo nekatere članice Evropske unije (podpisnice dokumentov) k izvrševanju pluralizma, ki je zasnovan na pristnem priznavanju in spoštovanju raznolikosti in dinamike kulturnih tradicij, etničnih in kulturnih identitet, verskih prepričanj, umetniških, literarnih in družbenoekonomskih idej ter pojmov (Bergant et al., 2009 str. 12-14).

Bela knjiga Sveta Evrope v svoji prilogi navaja vse dokumente v zvezi z uveljavljanjem pluralizma, ki so jih sprejeli organi Evropske unije do leta 2007. Iz priloge je razvidno, da je bila prva konvencija na to temo sprejeta že leta 1950, in sicer Konvencija o varstvu

človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kateri ratifikaciji je pristopilo sedeminštirideset evropskih držav. Konvencija vsebuje poveljno zavezo človeškemu dostojanstvu, z njo pa je bilo ustanovljeno Evropsko sodišče za človekove pravice, ki v svoji praksi tolmači konvencijo ob upoštevanju aktualnih razmer.

Pravice priseljenih delavcev je določila Evropska konvencija o pravnem položaju priseljenih delavcev, ki je bila sprejeta leta 1977. S to konvencijo se je enajst članic Evropske unije zavezalo, da priseljenih delavcev ne bodo drugače obravnavali od svojih državljanov (Bergant et al., 2009, str. 14 in 52).

Skozi čas se Evropa spreminja v večkulturno družbo, ki temelji na sprejemanju drugačnosti, z zavestjo o skupni identiteti. Preko izobraževalnega sistema, v katerem so imeli priseljenci enake možnosti, so se ekonomske razlike med njimi in državljani Evropske unije manjšale.

V zadnjih letih Evropa doživi pomembne spremembe s širitvijo Evropske unije. S povečanjem trgovskih, izobraževalnih in turističnih izmenjav povečuje medsebojni vpliv različnih kultur, jezikovnih in etničnih skupin ter religij na njenem območju, kar za Evropsko unijo pomeni ekonomsko, politično in družbeno prednost, vendar je hkrati potrebno nenehno gojiti razumevanje drugačnosti, saj večkulturnost prinaša tudi drugačne odnose, kot so netolerantnost in diskriminacija do drugačnih. Potrebno je vzpostaviti dialog in gojiti čim boljšo povezanost med pripadniki različnih narodnosti in verstev.

Nekatere izjave pomembnih politikov v zadnjem času pa dajo misliti, da so evropske družbe mirno živlele v svoji raznolikosti le, dokler je na celini vladala relativna blaginja (Marjan Horvat, revija Mladina, Konec večkulturnosti, 2010). V članku Konec večkulturnosti namreč opiše drugačen odnos Evropejcev do priseljencev, ki naj bi s svojim delom na robu družbe znatno prispevali k blaginji Zahodne Evrope, sedaj pa naj bi politiki ugotovili, da jih ne potrebujejo več. Poudaril je izjavo nemške kanclerke Angele Merkel, da je večkulturnosti v Nemčiji odzvonilo, da so priseljenci v državi le tujci in gosti in da če se niso sposobni integrirati v nemško družbo, tam tudi niso zaželeni.

Angleški premier David Cameron je na 47. konferenci o mednarodni varnosti v Münchnu ocenil, da je sistem državne multikulturnosti v Angliji propadel in da država potrebuje močnejšo nacionalno integriteto. Odzivi na njegovo izjavo so se bolj ali manj nanašali na odnose do muslimanskih priseljencev in do islamskega terorizma.

Tudi v drugih evropskih državah je skozi volitve zaznati drugačen odnos do priseljencev, saj stranke z zagovarjanjem nacionalizma in ksenofobnimi kampanijami pridobivajo podporo volivcev. Vredno je omeniti Švedsko, znano kot primer dobre prakse glede odnosov do priseljencev, pa vendar od septembra lani v njihovem parlamentu sedijo predstavniki ultradesničarske stranke, ki zahtevajo zaustavitev priseljevanja tujcev.

Vendar slika glede nestrpnosti do priseljencev ni enoznačna za vse priseljence, vsaj do nekaterih je politika manj kritična kot do drugih, oziroma če preberemo obe izjavi, tako Angele Merkel kot Davida Camerona in še dodamo v Franciji prepoved nošenja burk muslimanskim ženskam, lahko povežemo, da se nestrpnost in ksenofobija več ali manj navezuje na pripadnike muslimanske veroizpovedi, le-ta pa na povezanost muslimanov s terorističnim napadom na WTC v New Yorku in drugimi terorističnimi dejanji povezanimi z muslimani.

Tako se ne glede na zelo ugodno sliko večkulturnosti v Evropi postavlja vprašanje odnosov med kulturami in verami, predvsem odnosov do priseljencev, ki so nekrščanske veroizpovedi in njihove drugačne kulture.

Rimokatoliška vera ima močno in večinsko tradicijo v Evropi, druga nekrščanska verstva so manjšinska, med njimi tudi islam, čeprav je prisoten v Evropi že stoletja, v preteklosti praviloma na obrobju evropskega prostora, evropski kristjani pa so islam v preteklih stoletjih pogosto dojemali kot drugo, sovražno vero.

2.2 SLOVENIJA SKOZI VIDIK KULTURNE RAZNOLIKOSTI

Slovenija skozi vidik kulturne raznolikosti na prvi pogled ne izstopa iz evropskega povprečja. Tudi v Sloveniji je kar nekaj različnih etničnih skupnosti, ki izražajo svojo identiteto in se po kulturnih potezah medsebojno razlikujejo.

Glede na to da je večkrat predstavljena kot država z zglednim sistemom uveljavljanja varstva pravic, s katerimi mora pluralistična in demokratična družba spoštovati etnično, kulturno in jezikovno ter versko identiteto vsakega pripadnika narodnostne manjšine in tudi ustvariti razmere za to, skozi raziskave ugotavljamo, da bi kot država z večkulturno strukturo prebivalstva lahko naredila mnogo več.

Mnogi menijo¹, da so v Sloveniji zgledno zaščitene samo nekatere manjšine, predvsem tiste, ki imajo dolgotrajno kontinuiteto prebivanja v Sloveniji, kot sta madžarska in italijanska narodnostna manjšina in sta iz zgodovinskih razlogov priznani kot avtohtoni narodnostni manjšini s pravico uporabe svojega jezika na območjih, kjer živi pretežni del pripadnikov teh dveh narodnosti, s pravicami do izobraževanja v svojem jeziku in posebnimi pravicami ohranjanja svoje identitete ter vključevanja v politični sistem (Šerc, 2008).

Tudi romska etnična skupnost ima s slovensko ustavo in z Zakonom o romski skupnosti zagotovljene posebne pravice, vendar se romsko vprašanje v slovenskem političnem prostoru pogosto pojavlja kot tema v smislu nezagotavljanja pravic romski etnični skupnosti in predstavljanja kršenja varstva njihovih človekovih pravic, po drugi strani pa poskušanja izboljševanja odnosov preko dialoga.

Bolj odprto vprašanje odnosov do drugih kultur so odnosi do tako imenovanih novodobnih manjšin, to je do pripadnikov tistih narodov, ki so po letu 1991 z nastankom nove in neodvisne države Slovenije postali priseljenci, čeprav so na tem območju živeli že pred osamosvojitvijo in seveda tistih, ki so v Slovenijo migrirali po osamosvojitvi naše države.

Po primerjavi odstotka prebivalstva, ki pripadajo različnim etničnim skupinam glede na večinsko prebivalstvo in njihovih pravic ugotavljamo, da je stanje sledeče:

Slovenci: 83,06 %

Srbi: 1,98 %

Hrvati: 1,81 %

¹ Anketa: Slovenija bi morala pripadnikom/cam narodov in narodnosti bivše Jugoslavije priznati isti status kot avtohtonima manjšinama, dostopno na: <http://www.tvojemnenjesteje.si/ljutomer/analize/manjsine-v-sloveniji-in-vprasanje-izobrazevanja.html>, 29.08.2008

Bošnjaki: 1,10 %
Muslimani (v smislu etnične skupine): 0,53 %
Madžari: 0,32 %
Albanci: 0,31 %
Makedonci: 0,20 %
Črnogorci: 0,14 %
Romi: 0,17 %
Italijani: 0,11 %

(vir: Statistični urad RS, 2002)

Ne glede na to da ima večina zgoraj naštetih narodnostnih manjšin večji delež prebivalstva kot manjšine, ki so priznane z Ustavo Republike Slovenije (madžarska in italijanska manjšina ter romska etnična skupnost), le-te niso zapisane v naši ustavi in nimajo posebej zagotovljenih zakonskih pravic, saj po definiciji samo to ni zadosten pogoj za obravnavo posamezne družbene skupine kot narodnostne manjšine. Za primerjavo: madžarsko in italijansko manjšino obravnavata 64. in 65. člen Ustave in približno osemdeset zakonov in predpisov, romsko etnično skupnost obravnava 65. člen Ustave RS in Zakon o romski skupnosti. Ostale narodnosti niso priznane z Ustavo in nimajo zagotovljenih zakonskih pravic, vendar ne glede na to, če narodi niso zapisani v slovensko ustavo, so jim po njej zagotovljeni: posredno varstvo izražanja narodne pripadnosti po 61. členu Ustave, pravica do uporabe svojega jezika in pisave po 62. členu, pravica do zbiranja in združevanja po 43. členu in seveda enakost pred zakonom po 14. členu Ustave Republike Slovenije. Zraven omenjenih splošnih ustavnih pravic, ki hkrati ščitijo pravice manjšin, je Državni zbor Republike Slovenije leta 1998 ratificiral dva pomembna dokumenta Sveta Evrope, to je Okvirno konvencijo Sveta Evrope za zaščito manjšin in Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Ta dva dokumenta neposredno ščitita pravice manjšin, vendar pa dokumenta prepuščata državam podpisnicam diskrecijsko pravico do opredelitve manjšin, ki so posebej zaščitene. (Šerc, 2008).

V primerjavi odnosov med verskimi skupnostmi v Republiki Sloveniji skozi literaturo ugotovimo, da napetosti v odnosih ni, kar se da pripisati dokaj liberalni pravni ureditvi verske svobode v Sloveniji, popolni ločitvi države od cerkve, zagotovljeno enakopravnostjo verskih skupnosti in seveda pravice do svobodnega verskega izražanja. Res pa je tudi, da so vsaj večje verske skupnosti bolj ali manj vezane na posamezne etnične skupine kot na primer rimokatoliška cerkev, ki pokriva skoraj 60 % prebivalstva v Sloveniji in je vezana na večinsko prebivalstvo, veliko manj pripadnikov imata islamska (1,9 %) in pravoslavna (1,8 %) vera, vendar sta po deležu druga in tretja v naši državi, prva je vezana na muslimansko in bošnjaško etnično skupnost, druga pa na srbsko etnično skupnost. Četrta po deležu pripadnikov je evangeličanska verska skupnost, katere pripadniki izhajajo iz prekmurskega geografskega področja.

Bolj prisotno je vprašanje odnosov med državo in verskimi skupnostmi v Sloveniji. Na tem področju pa je vendar mogoče zaslediti določene konflikte glede pravičnosti odnosa države oziroma pozitivne diskriminacije države večjih verskih skupnosti glede na manjše, pri čemer so predstavniki manjših verskih skupnosti bolj ali manj prepričani, da ima med

vsemi največje privilegije katoliška cerkev. Jernej Koselj v članku Pravni vidiki verske svobode v Sloveniji navaja kar nekaj primerov pozitivne diskriminacije slovenske politike in zakonodaje glede na manjšinske verske skupnosti.

V prvi vrsti navaja, da je naša država z reatifikacijo vatikanskega sporazuma z rimokatoliško cerkvijo le-tej dodelila status, ki ga druge verske skupnosti ne morejo pridobiti, saj so te samo pravne osebe, rimokatoliška cerkev s sedežem v Vatikanu pa je subjekt mednarodnega prava, kar pomeni, da je država sklenila mednarodni sporazum, ki ima večjo veljavo od zakona. Nadalje omenja terminologijo Zakona o verski svobodi, ki razlikuje med cerkvijo in verskimi skupnostmi. Zakon skozi celoten tekst omenja termin cerkev in druge verske skupnosti, pri čemer se razume, da je cerkev posebna oblika verske skupnosti, ki je izšla iz krščanske tradicije. Za cerkev velja, da so večje in trdnejše verske skupnosti s hierarhično organiziranostjo (Kerševan, 2000).

Mnogi so mnenja, da bi bilo dovolj, če bi zakon navajal le termin verske skupnosti, kar avtor podkrepi s primerjavo, da se Urad vlade za verske skupnosti tudi ne imenuje Urad vlade za cerkve in verske skupnosti.

Omenja poskus države iz leta 2004, ko je kljub ločenosti države od verskih skupnosti skoraj priznala, da ima cerkvena poroka enake pravne posledice kot državna.

Pomemben problem se pojavlja pri financiranju verskih skupnosti, katere se morajo financirati same, vendar jim zakon omogoča tudi finančno pomoč, kar pa zopet vodi do diskriminacije, saj po mnenju manjših verskih skupnosti, večji del pogače odnesejo cerkve. Diskriminacija naj bi bila tudi pri določanju predstavnikov verskih skupnosti v kolektivni organ nacionalnega medija RTV Slovenija (Koselj v: Andrejč in Toš, 2009, str. 77–96).

2.2.1 PRAVNI POLOŽAJ MANJŠIN V RS

Republika Slovenije je že s svojo Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti, s katero je razglasila samostojnost in prevzela pristojnosti na svojem ozemlju, zagotovila varstvo človekovih pravic vsem državljanom, italijanski in madžarski narodni manjšini pa so bile na podlagi drugega odstavka III. poglavja te listine kakor na podlagi mednarodnih pogodb in Ustave Republike Slovenije prav tako zagotovljene posebne pravice.

Narodnostnima manjšinama slovenska Ustava kot temeljni pravni akt zagotavlja posebne pravice, preko katerih lahko manjšinski narodnosti pri nas ohranjata svojo identiteto in kulturo. Enajsti člen Ustave določa, da je na območjih, kjer živita italijanska in madžarska narodnostna skupnost, uradni jezik poleg slovenščine tudi italijanščina oziroma madžarščina. Manjšini lahko svobodno uporabljata svoje simbole, ustanavljata organizacije, razvijata gospodarske, kulturne in znanstveno raziskovalne dejavnosti ter dejavnosti na področju javnega obveščanja in založništva. Pomembna pravica je pravica izobraževanja v svojem jeziku in pravica do neposredne zastopanosti svojega pripadnika v državnem zboru in organih lokalnih skupnosti. Vse naštetje ustavne pravice veljajo ne glede na število pripadnikov narodnostne manjšine, ki živi v naši državi.

Tudi druge manjšine, ki niso ustavno priznane, imajo po naši Ustavi pravico do izražanja svoje narodnostne pripadnosti (URS, 61. člen) in pravico do uporabe svojega jezika (URS, 62. člen).

Država Slovenija se je 25. februarja 1998 z ratifikacijo okvirne konvencije Sveta Evrope za zaščito manjšin (št. 009-01/97-7/1) zavezala, da bo na svojem ozemlju varovala obstoj narodnih manjšin. Na podlagi te podpisane konvencije in 61. ter 62. člena Ustave Republike Slovenije imajo vse narodnostne manjšine, ki obstajajo na območju Republike Slovenije, določene pravice, s katerimi lahko ohranjajo svojo identiteto in kulturo ter uporabljajo svoj jezik. Konvencija pa določa, da imajo države podpisnice diskrecijsko pravico odločati o tem, katerim manjšinam ali etničnim skupnostim bodo z zakoni in drugimi predpisi dodelile posebne pravice, kot jih pri nas imata italijanska in madžarska ter do določene mere romska etnična skupnost.

Pristojnosti italijanske in madžarske narodnostne skupnosti so določene z Zakonom o samoupravnih narodnostnih skupnostih, ki je bil sprejet z namenom zagotavljanja posebnih pravic manjšinama, ki so določene z Ustavo. Zakon določa, da manjšine na svojih območjih živijo avtohtono, da so le te osebe javnega prava in preko svojih organov samostojno zagotavljajo z Ustavo in Zakonom pridobljene pravice. Predvsem pa odločajo o stvareh iz svoje pristojnosti in dajejo soglasja k odločitvam, o katerih odločajo drugi organi in se nanašajo na pravice manjšin. Predvsem pa spodbujajo in organizirajo dejavnosti, ki prispevajo k ohranjanju narodne identitete, predvsem je tu pomemben razvoj vzgoje in izobraževanja, kulturnih in drugih dejavnosti, ohranjanje stika z matičnim narodom, ki neposredno vplivajo na ohranjanje svoje narodnostne identitete pripadnikov italijanske in madžarske narodnostne skupnosti (ZSNS, 3. in 4. člen).

Pravice narodnostnih manjšin, kot sta italijanska in madžarska, kakor tudi pravice manjšin, katerih pravice niso zapisane v sami Ustavi, so določene tudi v precejšnjem številu področnih zakonov in drugih predpisov kot na primer v Zakonu o osnovni šoli, ki določa, da otroci, ki so tuji državljani oziroma osebe brez državljanstva in prebivajo v Republiki Sloveniji, imajo pravico do obveznega osnovnošolskega izobraževanja pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije in da v osnovnih šolah na območjih, kjer prebivajo pripadniki slovenskega naroda in pripadniki italijanske narodne skupnosti in so opredeljena kot narodno mešana območja, se učenci v šolah s slovenskim učnim jezikom obvezno učijo italijanski jezik, učenci v šolah z italijanskim učnim jezikom pa obvezno slovenski jezik (ZOsn, 10. člen).

Kot določa pravni red Republike Slovenije, sta narodnostni manjšini organizirani kot samoupravni narodnostni skupnosti, s sedežem v Lendavi in Kopru z najvišjim organom, ki se imenuje Svet narodne skupnosti. Oba sveta sta sestavljena iz članov občinskih svetov narodnih skupnosti, ki je v primeru madžarske narodne skupnosti sestavljen iz članov svetov narodnih skupnosti občin: Lendava (10 članov), Dobrovnik (4 člani), Moravske toplice (3 člani), Hodoš (2 člana) in Šalovci (2 člana). V primeru italijanske narodne skupnosti participirajo v svet, ki zastopa to skupnost, občine Koper, Izola in Piran vsaka s tremi člani. S takšnim sistemom italijanska in madžarska narodnostna skupnost sprejemata podzakonske predpise, na osnovi katerih zagotavljata svojim pripadnikom ohranjanje svoje identitete in kulture.

2.2.2 POSEBNI POLOŽAJ ROMSKE ETIČNE SKUPNOSTI V RS

Romska etnična skupnost ima z Ustavo določene posebne pravice, saj ji 65. člen Ustave določa, da ji posebne pravice, s katerimi ta skupnost ohranja svojo identiteto in kulturo, določa zakon. Državni zbor Republike Slovenije je na podlagi tega člena sprejel Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji.

2.2.3 ZAKON O ROMSKI SKUPNOSTI V REPUBLIKI SLOVENIJI

Republika Slovenija zagotavlja uresničevanje posebnih pravic na področju izobraževanja, kulture, zaposlovanja, urejanja prostora in varstva okolja, zdravstvenega in socialnega varstva, obveščanja in soodločanja v javnih zadevah, ki se nanašajo na pripadnike romske skupnosti, s tem zakonom, drugimi zakoni, podzakonskimi akti in akti samoupravnih lokalnih skupnosti ter s posebnimi programi in ukrepi državnih organov ter organov samoupravnih lokalnih skupnosti (ZRomS-1, 3. člen).

Zakon v prvi vrsti ureja problematiko romskih vprašanj oziroma določenih kršitev področne zakonodaje s strani romske etnične skupnosti. Na primer za vse državljane Republike Slovenije je obvezno osnovnošolsko izobraževanje, ki traja devet let (ZOsn, 3. člen), še več pa je nerešenih vprašanj glede pozidave kmetijskih zemljišč, ki so jih pripadniki te skupnosti pozidali brez gradbenih dovoljenj in na območjih, kjer ni zagotovljene komunalne infrastrukture.

Zakon v veliki meri daje pristojnosti glede urejanja romskega vprašanja lokalnim skupnostim, na območju katerih se nahaja večje število njihovih pripadnikov. Iz tega bi se dalo razumeti, da je to politično vprašanje lažje rešljivo na lokalni ravni po vzoru prekmurskih občin, katere so to vprašanje skoraj že rešile z uspešnim dialogom med ruralnim prebivalstvom in pripadniki romske skupnosti. S tem mislim, da je večinsko prebivalstvo v Prekmurju uspelo sprejeti drugačne navade in drugačen pogled na vrednote sokulture, ki biva na njihovem območju. Z dialogom, ki ga nenehno ohranjajo z Romi in obratno, se vzpostavlja pristen odnos dveh kultur, ki temelji na spoštovanju drugačnosti pa vendar spoštovanju določenih pravil po načelu enakosti.

3 FORMALNOPRAVNI POLOŽAJ VERSTEV V SLOVENIJI

Slovenija je z uvedbo samostojnosti in demokratičnega pluralizma čisto na novo uredila pravno vprašanje verske svobode, saj je bila po mnenju mnogih v času prejšnjega režima verska svoboda tako zatirana, da je ni bilo mogoče obdržati v veljavi ali jo zgolj popraviti v demokratičnem duhu. Pravni položaj je določila z Ustavo, katera določa, da so država in verske skupnosti ločene in da imajo vse verske skupnosti enakopraven položaj. Vendar glede na to, da večji del ruralnega prebivalstva v Sloveniji pokriva rimokatoliška cerkev s sedežem v Vatikanu, ki je tudi med prvimi priznal samostojno Slovenijo in z njo prvi sklenil tudi poseben sporazum, nato pa je bil sprejet še Zakon o ratifikaciji sporazuma med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem, ki določa odnose med državo Slovenijo in rimokatoliško cerkvijo. Mnogi pripadniki ostalih verskih skupnosti pri nas menijo, da je s tem prišlo do pozitivne diskriminacije države v odnosu do rimokatoliške cerkve in drugih manjših verskih skupnosti (Koselj v: Andrejč in Toš, 2009, str. 82).

Na osnovi tega je pozneje država Slovenija sklenila še nekaj sporazumov z drugimi manjšimi verskimi skupnostmi.

Razen rimokatoliške cerkve je v Sloveniji registriranih še dvainštirideset raznih cerkva in verskih skupnosti, ki so registrirane kot pravne osebe zasebnega prava. Med njimi bi izpostavil še tri največje, in sicer:

- Evangeličanska cerkev, ki je sicer četrta najštevilčnejša v Sloveniji s skoraj 15000 pripadniki, pretežni del jih živi v Prekmurju. Tej cerkvi gredo posebne zasluge na kulturnem razvoju in ohranjanju identitete našega naroda, saj je njen ustanovitelj Primož Trubar začetnik slovenskega knjižnega jezika. Cerkev ima z državo Slovenijo podpisana dva sporazuma: Sporazum o pravnem položaju evangeličanske cerkve v Republiki Sloveniji in Sporazum med evangeličansko cerkvijo v Republiki Sloveniji in vlado Republike Slovenije o duhovni oskrbi vojaških oseb v slovenski vojski.
- Druga najštevilčnejša oziroma najštevilčnejša manjša verska skupnost pri nas je islamska verska skupnost s skoraj 48000 pripadniki, ki pa je večinsko vezana na bošnjaško etnično skupnost. Ta ima z državo Slovenijo podpisan Sporazum o pravnem položaju islamske skupnosti v Republiki Sloveniji, ki ga je dobila zadnja (l. 2007) med verskimi skupnostmi, ki so podpisale sporazum z našo državo.
- Pravoslavna verska skupnost po večini zastopa pripadnike srbske narodnosti in je po številu in prepoznavnosti tretja največja verska skupnost pri nas. Tudi pravoslavna cerkev ima podpisan sporazum z državo Slovenijo o pravnem položaju srbske pravoslavne cerkve.

Kot je bilo na začetku te točke povedano, pravni položaj verskih skupnosti temelji na načelu ločitve cerkve od države, ki je zelo moderno načelo in naj bi zagotovilo versko svobodo, enakopravnost ljudi in cerkva kot institucij civilne družbe, ne pa povezanost in privilegirano nekaterih cerkva z državo (Kerševan, 1996, str. 18).

Na to vprašanje bom skušal odgovoriti s primerjalno študijo odnosov rimo-katoliške cerkve in islamske skupnosti do države in slovenske kulture ter obratno.

3.1 PRAVNI POLOŽAJ VERSTEV V RS

Pravni položaj verstev v Sloveniji, s tem pa tudi pravico do verske svobode in odnose med državo in verskimi skupnostmi, urejata ustava in zakon. Ustava kar v nekaj členih določa pravice verskih skupnosti in njihovih pripadnikov:

Država in verske skupnosti so ločene. Verske skupnosti so enakopravne; njihovo delovanje je svobodno (URS, 7. člen). Ta člen določa pomembno vprašanje ločenosti države od cerkve, kar pomeni, da se država ne sme izrekati o verskih vprašanjih in ne sme financirati verskih skupnosti, kar daje verskim skupnostim popolno avtonomijo nasproti vsakokratni vladi in vzpostavlja enakopraven položaj verskih skupnosti, predvsem glede na velikost verske skupnosti ali cerkva, izgubile pa so formalno moč in nadzor nad ljudmi v družbi (Koselj v: Andrejč in Toš, 2009, str. 80-81).

V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katerikoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki (URS, 14. člen). Ta ustavni člen zagotavlja vsem ljudem na območju Republike Slovenije enakost pred zakonom ne glede na to, da imajo nekatere narodnostne in verske skupnosti z Ustavo in zakoni ter drugimi državnimi predpisi zagotovljene posebne pravice.

S to Ustavo določene človekove pravice in temeljne svoboščine je le-te izjemoma dopustno začasno razveljaviti ali omejiti v vojnem in izrednem stanju. Človekove pravice in temeljne svoboščine se smejo razveljaviti ali omejiti le za čas trajanja vojnega ali izrednega stanja, vendar v obsegu, ki ga tako stanje zahteva in tako da sprejeti ukrepi ne povzročajo neenakopravnosti, ki bi temeljila le na rasi, narodni pripadnosti, spolu, jeziku, veri, političnem ali drugem prepričanju, gmotnem stanju, rojstvu, izobrazbi, družbenem položaju ali katerikoli drugi osebni okoliščini.

Določba prejšnjega odstavka ne dopušča nobenega začasnega razveljavljanja ali omejevanja pravic določenih v 17., 18., 21., 27., 28. in 41. členu (URS, 16. člen).

V tem členu Ustava zagotavlja verskim skupnostim in njihovim pripadnikom, neodtujljivo pravico do pripadnosti svoji veri tudi v izrednih razmerah. S tem členom postavlja Ustava versko svobodo v rang posebno varovanih pravic v Republiki Sloveniji.

Izpovedovanje vere in drugih opredelitev v zasebnem in javnem življenju je svobodno. Nihče se ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja. Starši imajo pravico, da v skladu s svojim prepričanjem zagotavljajo svojim otrokom versko in moralno vzgojo. Usmerjanje otrok glede verske in moralne vzgoje mora biti v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo ter z njegovo svobodo vesti, verske in druge opredelitve ali prepričanja (URS, 41. člen). Ta člen ureja versko svobodo posameznika do svobodnega izpovedovanja vere v zasebnem in javnem življenju ter pravico staršev do verske in moralne vzgoje otrok.

Ugovor vesti je dopusten v primerih, ki jih določi zakon, če se s tem ne omejujejo pravice in svoboščine drugih oseb (URS, 46. člen). Ta člen Ustave omogoča državljanom, pripadnikom drugih narodnosti in članom verskih skupnosti, da v odnosu do države

ravnajo po svoji vesti. Na primer tistim, ki imajo odklonilen odnos do orožja, mora država v povezavi s 123. členom omogočiti, da svojo vojaško obveznost opravijo tako, da jim le-tega ni potrebno uporabljati.

Protiustavno je vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti. Protiustavno je vsakršno spodbujanje k nasilju in vojni (URS, 63. člen).

Obramba države je za državljane obvezna v mejah in na način, ki ga določa zakon. Državljanom, ki zaradi svojih religioznih, filozofskih ali humanitarnih nazorov niso pripravljeni sodelovati pri opravljanju vojaških obveznosti, je treba omogočiti, da sodelujejo pri obrambi države na drug način.

Razen ustavnih določb, ki so povezane z versko svobodo posameznikov in verskih skupnosti pa pravni položaj verstev določa Zakon o verski svobodi, ki je nadomestil Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti (ZPPVS), ki je veljal vse do leta 2007.

Nekatere pravice verskih skupnosti pa so določene tudi v področnih zakonih in podzakonskih aktih, ki so jih podpisale posamezne verske skupnosti z državo.

Leta 1993 je Vlada Republike Slovenije s sklepom ustanovila Urad vlade Republike Slovenije za verske skupnosti (Ur. l. RS, št. 72/93) z namenom, da daje strokovno pomoč cerkvam in drugim verskim skupnostim, ki zadevajo njihovo delovanje, vodi registracijo in register verskih skupnosti, sodeluje z državnimi organi in organi lokalnih skupnosti glede nerešenih vprašanj med verskimi skupnostmi in državnimi organi in organi lokalnih skupnosti, predvsem si prizadeva zagotoviti enakopravni položaj verstev in cerkva v Republiki Sloveniji, opravlja vrsto upravnih postopkov in postopkov za izvajanje finančnih pomoči verskim skupnostim, sodeluje pri pripravi predpisov, drugih aktov in ukrepov s področja delovanja cerkva in drugih verskih skupnosti, ki jih pripravljajo ministrstva oziroma drugi državni organi ter pripravlja gradiva in predloge sklepov za odločanje Vlade Republike Slovenije o zadevah s področja delovanja cerkva in drugih verskih skupnosti.

V sklopu urada deluje Komisija za dialog z verskimi skupnostmi, ki zraven drugih nalog izvaja in organizira razgovore in srečanja s predstavniki registriranih cerkva in drugih verskih skupnosti ter nadzoruje in izvaja Zakon o verski svobodi kot prekrškovni organ za prekrške, določene v tem zakonu.

Glede na posamezne države Evropske Unije je pravna ureditev v Sloveniji zaradi kasnejšega sprejemanja zakonodaje, ki ureja versko svobodo modernejša v smislu upoštevanja civilizacijskih pridobitev in demokratičnega pluralizma. Po mnenju Jerneja Koselja bi lahko bila z vidika manjših verskih skupnosti celo boljša, če ne bi bilo izredno močnega diplomatskega pritiska s strani Svetega sedeža, na podlagi katerega ima rimokatoliška cerkev monopolistični položaj glede na druge manjše verske skupnosti.

3.1.1 ZAKON O PRAVNEM POLOŽAJU VERSTEV V RS

Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Republiki Sloveniji (ZPPVS), ki ga je leta 1976 sprejela Skupščina socialistične republike Slovenije, je velika prelomnica pri uveljavljanju verske svobode in enakopravnem položaju verskih skupnosti v Sloveniji.

Z določbo 1. člena tega zakona je vsak državljan v Republiki Sloveniji dobil pravico, da lahko izpoveduje katerokoli vero, če s tem ne nasprotuje ustavni ureditvi in lahko pripada katerikoli verski skupnosti. V nadaljnjem besedilu zakona je določen pravni položaj verskih skupnosti, njihov pravni status in postopek ustanavljanja verskih skupnosti.

Na podlagi tega zakona je tudi rimokatoliška cerkev, ki je v Sloveniji vedno uradno delovala, dobila svoj pravni status. Že istega leta je pričela uradno delovati srbska pravoslavna cerkev, ki je druga najštevilčnejša krščanska verska skupnost pri nas. Leta 1977 se je uradno registrirala evangeličanska cerkev, ki pretežno deluje na območju vzhodnega dela Slovenije v trinajstih evangeličanskih cerkvenih občinah.

Verske skupnosti imajo s sprejetjem tega zakona pravico ustanavljati verske šole za vzgojo duhovnikov in internate za njihovo namestitvev in prehranjevanje. Šole in internati so lahko začeli uradno delovati, ko so o tem obvestili za to pristojen republiški organ, ki je ima pristojnost nadzora nad delovanjem takšnega zavoda. Verske šole za vzgojo duhovnikov lahko organizirajo občasne oblike ustreznega izobraževanja za osebe, ki pomagajo duhovnikom pri verskih obredih ali verskem pouku (ZPPVS, 10. člen).

Dijaki in študenti, ki se redno šolajo v šolah za vzgojo duhovnikov, so s tem zakonom pridobili glede zdravstvenega varstva, otroškega dodatka, socialnega varstva in ugodnosti v javnem prometu enake pravice, kot jih imajo dijaki in študentje, ki se redno izobražujejo v drugih uradno priznanih šolah (ZPPVS, 11. člen).

Nekatere določbe glede na prvotni zakon iz leta 1976 so bile spremenjene leta 1986, 1991 in 2002, sicer je zakon veljal do sprejetja novega Zakona o verski svobodi vse do leta 2007. Leta 1993 je Vlada RS s sklepom ustanovila Urad vlade RS za verske skupnosti. Do sedaj je v Republiki Sloveniji registriranih 43 cerkva in drugih verskih skupnosti.

3.1.2 ZAKON O VERSKI SVOBODI (ZVS)

Ta zakon je pričel veljati v prvi polovici leta 2007 in ureja individualno in kolektivno uresničevanje verske svobode, pravni položaj cerkva in drugih verskih skupnosti, postopek njihove registracije, pravice cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih pripadnikov, pravice registriranih cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih pripadnikov (ZVS, 1. člen). Druge pravice lahko verske skupnosti, ki so pravne osebe svobodno uresničujejo v skladu z ustavnim in pravnim redom Republike Slovenije na podlagi lastnih statutov. Tako lahko na primer verske skupnosti ustanavljajo izobraževalne in vzgojne ustanove, študentske in dijaške domove in v njih svobodno izvajajo vzgojno in izobraževalno dejavnost, pri tem jim država sofinancira do 85 % materialnih stroškov in stroškov za osebne dohodke izobraževalnega programa v primerljivem javnem zavodu.

Pravico do ustanovitve vzgojno–izobraževalnih zavodov je od vseh registriranih verstev izrabila le rimokatoliška cerkev, ki je po demokratičnih spremembah leta 1991 ponovno registrirala Teološko fakulteto, ta je leta 1992 postala članica univerze. Teološka fakulteta je sicer že bila ustanovljena z ustanovitvijo Univerze v Ljubljani leta 1919, vendar so jo leta 1949 iz Univerze izločili, leta 1952 pa je še izgubila status kot priznana Univerza v takratni državi SFRJ.

RKC je ustanovila še štiri gimnazije, eno katoliško osnovno šolo in dvajset vrtcev. V teh šolah je kot obvezni predmet uveden tudi predmet z versko vsebino, z razliko od javnih šol, v katerih je ta predmet določen kot obvezen izbirni predmet z imenom Verstva in etika.

Bolj zanimivo vprašanje glede Zakona o verski svobodi je vprašanje spornosti tega zakona. Mnenje tistih, ki niso naklonjeni RKC je, da zakon na naknadnem zakonodajnem referendumu ne bi dobil podpore slovenskih volivk in volivcev, kar pomeni, da ga ima večina Slovencev za krivičnega, ker je preveč naklonjen rimokatoliški cerkvi in jo postavlja v monopolni oziroma privilegiran položaj. Obstaja celo mnenje, da je zakon nekoliko povečal razdiralno sovraštvo do vodstva RKC.

V postopku nastajanja zakona sta bili predlagani dve verziji Zakona: ena, ki jo je predlagala takratna desna koalicija in se imenuje Zakon o verski svobodi in tako imenovani »Guličev« predlog Zakona o verski svobodi in verskih skupnostih, ki je po mnenju nasprotnikov sprejetega zakona pravičnejši in ne predstavlja podržavljanja verske svobode. Na spleti strani (Vox Libera) obstaja primerjalna tabela določb, obeh predlogov, iz katere si je možno ustvariti svoje mnenje glede pravičnosti določb enega oziroma drugega predloga iz vidika RKC kot večinske verske skupnosti ali ostalih manjšinskih verskih skupnosti (Koselj v: Andrejč in Toš, 2009, str. 86-95).

4 RIMOKATOLIŠKA CERKEV (RKC) IN ISLAMSKA SKUPNOST (ISS) KOT DVE NAJVEČJI VERSKI SKUPNOSTI

Primerjavo rimokatoliške cerkve in islamske skupnosti kot dveh največjih verskih skupnosti v Evropi in v Sloveniji moramo razumeti tako, da imamo na eni strani rimokatoliško cerkev z mnogo večjim številom pripadnikov kot je pripadnikov islamske vere. Katoliška cerkev izhaja iz krščanske religije in predstavlja vsaj polovico vseh kristjanov ter je največje organizirano telo med vsemi svetovnimi verstvi. Njeni predstavniki menijo, da predstavljajo avtohtono evropsko oz. slovensko kulturo.

Islam je najmlajša vera izmed treh monoteističnih religij, ki je nastala v sedmem stoletju na Arabskem polotoku. Začela se je bliskovito širiti, saj so se Arabci še v istem stoletju spustili v osvajanje sveta z namenom širjenja (Alahovega) božjega nauka. Na ozemlju Evrope so zasedli pretežni del Španije oziroma Pirenejskega polotoka. Tukaj se je tudi začel krščanski boj za vrnitev izgubljenih ozemelj v prvi polovici enajstega stoletja. Do tega časa je bilo na ozemlju Španije pod vodstvom islama, ki je bila skupaj s Kitajsko v srednjem veku vodilna civilizacija na svetu, ustvarjalno obdobje, zaznamovano z umetnostjo in znanostjo iz vzhoda in zahoda s poudarkom prodora antične in orientalske znanosti, prek njih pa so na to območje prodrli tudi dela mnogih starogrški učenjakov. Razvil se je značilen slog, ki se je razlikoval od tedanje krščanske umetnosti (Potočnik, 2005, str. 53-67).

Nekatere lokalne muslimanske skupnosti seveda živijo v Evropi že več kot tisočletje, od arabskih in turških vpadov na Evropsko ozemlje v 7. stoletju, na slovenskem ozemlju pa šele v štirinajstem stoletju, vendar glede na zdajšnje število pripadnikov islamske skupnosti jih iz časov osvajalskih in križarskih vojn v Evropi ni ostalo prav veliko.

Islamska skupnost v Evropi in Sloveniji je več ali manj nastala po II. svetovni vojni iz priseljencev iz Pakistana, Alžirije, Indije, Turčije in Arabskih dežel. V Slovenijo se je priselilo večina muslimanov iz Bosne in drugih balkanskih držav (Pašič, 2009, str. 51).

Tudi v organizaciji obeh cerkva je velika razlika, saj je rimokatoliška cerkev organizirana kot svetovna cerkev. Njena organiziranost je hierarhična, kar pomeni, da je vodena iz centra, deli pa se na cerkvene pokrajine, kot je na primer katoliška »Cerkve na Slovenskem«, metropolije, škofije in župnije. Kot taka je nosilka krščanskega evangelijskega sporočila, hkrati pa je v družbah, kjer je že dolgo obstajala, uspešno prevzela splošne religijske funkcije in druge kulturno-civilizacijske funkcije, kot je izobraževanje, kultura, humanitarne dejavnosti in podobno. Preko misijonov je njena humanitarna in izobraževalna dejavnost poleg osnovne tudi danes opazna predvsem v nerazvitih okoljih (glej Marko Kerševan: Cerkev, politika, Slovenci po letu 1990, str. 5-8).

Pravila islamskega prava temeljijo na religioznih in zakonskih predpisih Korana in ne poznajo sekularizma. Islam v osnovi ne pozna ločitve države od cerkve. Vsak pripadnik islamske vere je dolžan spoštovati in živeti po naukih Korana.

Zato islamske skupnosti ne poznajo tako izrazito hierarhične organiziranosti, nasprotno v Evropi obstajajo številne muslimanske organizacije, v katerih pa številni muslimani niso dejavni, posebej ne tisti, ki so sekularno usmerjeni. Slabo sodelovanje med muslimani v

Evropi v družbenem in političnem življenju, ki pa je posledica kulturne, etnične in teološke razlike med njihovimi pripadniki, pa zelo otežuje dialog med evropskimi vladami in islamskimi verskimi skupnostmi (Pašič, 2009, str. 50) glede reševanja vprašanj, ki zadevajo tako državne oblasti in islamskih verskih skupnosti v smislu splošne koristi verske skupnosti in širše družbe.

Islamska verska skupnost ima svoj kolegijski organ imenovan Mešihat, ki je najvišji verski in administrativni organ islamske skupnosti v Sloveniji, deluje pod okriljem Riaseta islamske skupnosti v BIH. Predseduje mu mufti, ki ima še podpredsednika in tri člane. Tudi islamska verska skupnost je v Sloveniji pripravljena odgovorno sodelovati v definiranju in reševanju vprašanj, ki so koristna za širšo družbo (Grabus, 2010).

Pomembno vprašanje odnosov oz. konfliktov med krščansko versko skupnostjo kot predstavnico zahodne kulture in islamskim svetom se začne po 11. stoletju po nezadržnem prodiranju muslimanov v Evropo, ko so se pričele križarske vojne med kristjani in muslimani in so trajale skoraj 200 let. To so bile svete vojne, kot so jih imenovali kristjani, in džihad, sveta vojna proti okupatorjem, kot so jo imenovali muslimani. Te vojne so zaznamovale odnose med kristjani in muslimani vse do danes.

Nadalje so predsodke do muslimanov povzročile določene politične krize, kot so ustanovitev Izraela in arabsko-izraelska vojna leta 1948, nato naftna kriza, ki je povzročil Arabski svet leta 1973 in je skoraj ohromila Evropo in Ameriko.

Po dogodkih v ZDA, 11. septembra 2001, pa se je po vsem zahodnem svetu še povečala stopnja diskriminacije do muslimanov ali islamofobija. Iz poročanja medijev in izjav več pomembnih evropskih politikov se da to občutiti, tudi geopolitični strategji in akademski krogi se strinjajo, da islam predstavlja grožnjo zahodni civilizaciji (Pašič, 2005, str.16-24).

V tem kontekstu je francoski državni zbor že leta 2007 sprejel zelo kontraverzen zakon, s katerim zelo omejuje možnost priseliti se iz tujine v Francijo, med drugim tudi tistim tujcem, ki bi se nameravali priseliti k svojim sorodnikom in imajo francosko državljanstvo. Z novim zakonom so uvedli možnost, da uradna državna oseba zahteva DNK analizo za dokazovanje sorodstvene vezi, ki jo plača prosilec, ki želi bivati v Franciji, prav tako bo prosilec moral dokazati, da ima dovolj sredstev za preživetje, v svoji državi pa mora, preden odda prošnjo za bivanje v Franciji, opraviti test znaja iz francoskega jezika in francoske kulture.

V mesecu oktobru 2010 je svetovni tisk zaznamovala izjava Angele Merkel, da je večkulturnost v Nemčiji popolnoma spodletela, ob tem je pozvala priseljence, ki so po večini turškega rodu in s tem pripadniki islamske vere, da se naučijo nemškega jezika in se integrirajo v nemško družbo. Grobo izjavo je čez teden dni popravil nemški predsednik Christian Wulff, ki je v turškem parlamentu ponudil roko priseljencem turškega rodu in izjavil, da so v Nemčiji zelo dobrodošli, saj so Nemčijo naredili bolj raznoliko, odprto in svetovljansko, vendar morajo spoštovati nemške zakone, njihov jezik in kulturo. Povedal je, da je na račun priseljencev tudi islam del Nemčije, hkrati je pozval Turčijo naj tudi oni podelijo kristjanom, ki živijo pri njih enake pravice pri izražanju svoje veroizpovedi in šolanju duhovnikov, kot so jih muslimani deležni v Evropi (Gaspari, 2010).

Podobno izjavo, kot jo je podala Angela Merkel, je povedal britanski premier David Cameron na 47. konferenci o mednarodni varnosti v Münchnu, kjer se je lotil teme večkulturnosti in poudaril, da je sistem večkulturnosti propadel, da Velika Britanija

potrebuje močnejšo nacionalno identiteto, da je potrebna bolj aktivna politika za zgladitev nasprotij, da se ljudje ne bi obračali k najrazličnejšim oblikam »ekstremizma«, pri čemer je meril na islamski terorizem. Njegovo izvajanje so v Veliki Britaniji sprejeli tisti, ki so mnenja, da priseljencem ne bi smeli na široko odpirati vrat, drugi so kritizirali njegov govor z obrazložitvijo, da večkulturnost nima nobene zveze z islamskim terorizmom.

Ne glede na zgodovinske in sedanje stereotipe nasproti islamu je muslimanska vera tista, ki se najhitreje širi po svetu. Islam predstavlja že skoraj četrtno svetovnega prebivalstva, najhitreje se širi v ZDA in Afriki.

V Evropi se je do sedaj za islamsko vero opredelilo od 5 do 7 % vsega prebivalstva in je na območju Evrope po statističnih podatkih druga največja verska skupnost.

Tudi v Sloveniji je skozi politiko in medije zaznati konflikt med islamsko versko skupnostjo in slovensko kulturo. Ta se je najbolj pokazal pri gradnji mošeje.

Muslimani so pričeli s postopkom gradnje mošeje že leta 1969 in vse do danes se gradnja tega objekta še ni pričela. Tako je Slovenija še vedno ena od redkih evropskih držav, ki na svojem območju nima mošeje. V zadnjih letih je gradnja mošeje postala eno najaktualnejših političnih tem pri nas, iz katerih se dejansko kaže določena stopnja strahu pred islamom.

Leta 1982 so izdelali idejni načrt, s katerim so izbrali najbolj primerno lokacijo za gradnjo mošeje, to so bile ljubljanske Žale, vendar je po pridobitvi vse potrebne dokumentacije in soglasij Regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine presodil, da gradnja mošeje ni primerna na območju kulturnega prostora Plečnikovih Žal. Leta 2000 je bila džamija s spremenjenim in dopolnjenim prostorskim izvedbenim načrtom za območje Žal izbrisana.

Po ponovni vlogi islamske verske skupnosti, je bila sprejeta soglasnost za lokacijo mošeje na seji mestnega sveta občine Ljubljana, 22. maja 2001. Naslednje leto je tiskovna predstavnica ljubljanske županije izjavila, da imajo muslimani v Sloveniji do džamije ustavno pravico, vendar javno mnenje ni bilo naklonjeno gradnji tega objekta, kar kaže strah Slovencev pred islamom.

Tudi slovenski mediji o islamu prevladujoče poročajo negativno, kot se kaže:

- poudarjajo širjenje vere z mečem, torej islam posplošujejo s terorizmom,
- poudarjajo islamski fundamentalizem, čeprav bi lahko ta izraz uporabljali za vse verske skupnosti, kajti vse se praktično oklepajo svojih temeljnih načel, novinarji torej zlorabljajo ta izraz,
- islam enačijo z nestrpnostjo in zatiranjem žensk.

Ne glede na zgoraj navedeno pa Evropa tako kot Slovenija živi v hegemoniji. Kristjani so v prepričljivi večini, druge verske skupnosti, med njimi tudi muslimani, pa v manjšini. Vendar imajo tudi manjšinske verske skupnosti pri nas svoje pravice in privilegije, v nekaterih evropskih državah več v drugih manj. Pomembno je, da dominantna skupina, ki je v tem primeru rimokatoliška cerkev dovoljuje, da imajo druge skupine, ki so v manjšini, iste pravice in privilegije, to pomeni, da je prevladujoča skupina strpna do manjšinske (Pašič, 2005, str. 104-142).

Rimokatoliška cerkev prav tako čuti napetosti in potrebo po medverskem in medkulturnem dialogu. Medtem ko je država Slovenija prevzemala obveznosti predsedovanja Evropski uniji in si v programu dela začrtala pospeševanje medverskega in medkulturnega dialoga,

je dr. Anton Stres objavil stališča glede odnosov naše države do rimokatoliške cerkve, v katerih poudarja, da medkulturi boj pri nas poteka med liberalno in postkomunistično levico in nosilci krščanskih vrednot, v katerem se katoliški cerkvi ne pusti svobodnega delovanja in lastnega razvoja in se jo s tem prisiljuje v propad. Pri tem je mislil na našo politiko o zasebnem šolstvu, ki naj bi ga naša država zavirala in onemogočala otrokom, katerih starši želijo vzgojo in izobraževanje v skladu s svojim verskim prepričanjem. V nadaljevanju navaja netenje strahu pred katoliško cerkvijo, ki bo imelo za posledico vedno hujše izpade nestrpnosti do vere in sovraštva do cerkve. Najbolj je izpostavil:

- da iz katoliške cerkve in njenih članov, katerih je najmanj polovica vseh državljanov Republike Slovenije, nekdo dela notranjega sovražnika št. 1;
- da se katoliško cerkev omejuje pri opravljanju svojih dejavnosti ne samo na področju šolstva, temveč tudi na področju humanitarnih dejavnosti;
- da ji država pri izvajanju šolskih dejavnosti nalaga dodatne stroške v primerjavi z državnimi šolami.

Svoje misli je zaključil z željo, da bi rimokatoliška cerkev pri nas imela enake pogoje, kot jih imajo katoličani v Avstriji, Nemčiji, Italiji, Portugalskem in drugih evropskih državah. Zaveda se, da odprta vprašanja ostajajo, vendar jih je treba reševati v vsestransko zadovoljstvo. Katoliška cerkev bo od naše države vedno terjala temeljno evropsko enakopravnost, demokratičnost, svobodoljubnost naših strank in voditeljev (Stres, 2007).

4.1 ODNOS RIMOKATOLIŠKE VERE DO KULTURNEGA ŽIVLJENJA V DRŽAVAH ČLANICAH EU S Poudarkom na Sloveniji

Katoliška cerkev je ustanova, ki ima daljšo kontinuiteto in je starejša od vseh modernih zahodnoevropskih držav in nacij ter njihovih ustanov (Kerševan, 1996, str. 9). To je dejstvo, iz katerega izhaja, da je imela in ima v takšnih družbah, kjer že dolgo obstaja in prevladuje, kar Evropa in Slovenija tudi je, precejšen vpliv na kulturo ter tako posameznikovega kot skupnostnega življenja. S svojimi obredi predvsem ob rojstvu, poroki, smrti in večjih cerkvenih praznikih združuje predvsem verujoče ljudi, ker pa so ti v naši družbi v večini, pritegnejo na te obrede tudi neverujoče in tiste, ki niso rimokatoliške veroizpovedi. Še večji je njen zgodovinski vpliv, saj razen splošne religijske funkcije opravljala tudi druge kulturno civilizacijske funkcije in to od časov, ko je kot edina preživela ustanovo grško-rimskega sveta v nova barbarska obdobja prenašala grško-rimske in židovske kulturno-civilizacijske dosežke: pismenost, etiko, filozofijo in pravo in razvite oblike politične organiziranosti. V modernejšem obdobju je bila njena privilegirana kulturno-civilizacijska funkcija izobraževanje in vzgoja, ki je posebej opazna na nerazvitih območjih, kjer jo še danes opravlja preko svojih misijonarjev. Zelo dobro ima organiziran cerkveni verouk, saj se ga v Sloveniji osnovnošolci množično prostovoljno udeležujejo (Kerševan, 1996, str. 8).

V Sloveniji je imela tudi na kulturnem področju vsaj koncem osemnajstega stoletja katoliška cerkev pomembno vlogo, saj so bili izobraženci redki in so se več ali manj oblikovali skozi katoliško cerkev. Šele v devetnajstem stoletju se je oblikovalo neodvisno slovensko izobraženstvo, na osnovi katerega je nastal liberalizem in je zastopal nujnost

oblikovanja slovenske nacije z avtonomnimi segmenti, s katolicizmom, sicer zagovarja prvenstvo katoliške cerkve, vendar na nacionalno politični ravni dopušča sodelovanje z liberalci. Nato pa v prvi polovici dvajsetega stoletja nastanejo hudi spori med liberalnimi izobraženci in kulturniki ter rimokatoliško cerkvijo, ki naj bi bila v svojih politično-socialno-državno idejnih nazorih za tiste čase preozka. V času po drugi svetovni vojni se je rimokatoliška cerkev posvetila predvsem svoji pastoralni funkciji, saj so se znašli v ateistični in zoper krščanski oziroma zoper cerkveni ali antireligijski državi. Tudi na kulturnem področju so delovali zelo oslABLJENO, torej na najbolj preprosti tradicionalni ravni, kot je na primer tiskanje ali ponatis zelo preprostih povesti za zelo preproste predvsem kmečke ljudi. Avtorjev, ki bi svoje kulturno delo utemeljevali na krščanstvu ali jasno izražali katolicizem, je bilo malo (Kermauner, 1991).

Temeljna funkcija rimokatoliške cerkve je oznanjanje evangelija s svojimi obredi, zagovori, razlagami, ta pa po besedah Davida Stevensa v članku »Cerkve, identiteta in pomiritev« odpira pogled na celovitost, pravičnost, življenje v pristnih odnosih in si prizadeva porušiti sovražnosti med nami, in sicer tiste, ki jih povzročajo razne tradicije, nacionalne, politične in verske raznolikosti (Stevens v: Andrejč in Toš, 2009, str. 23). Takšen nauk je sprejemljiv za vsakega poštenega človeka ne samo za pripadnika določene vere.

Nadalje izvajanje obredov, v primeru rojstva (sveti krst), poroke in samega pogrebnega obreda, je v naši nacionalni slovenski zavesti nekako ukoreninjeno, da se ti družinski obredi izvajajo skozi organizacije lokalnih cerkva, pri tem ni toliko pomembna verska pripadnost udeležencev, saj ni nujno, da so vsi družinski člani tudi pripadniki rimokatoliške vere, pomemben je obred in družinsko slavlje.

Odnos do mrtvih je del osnovne kulture vsake civilizacije, tudi tiste pred krščanstvom. Dan mrtvih je bil državni praznik v Republiki Sloveniji tudi pred njeno osamosvojitvijo in sovпада z dnem katoliškega praznovanja vseh svetnikov – prvim novembrom. Ker je bil katoliški praznik vseh svetnikov prej, kot je bil uzakonjen dan mrtvih, je po mnenju avtorja knjige *Religija in slovenska kultura*, Marka Kerševana, ta dan kot državni praznik postal na podlagi omenjenega katoliškega praznika, kar pa je popolnoma iz koncepta načela ločitve države in cerkve tedanje Socialistične Jugoslavije, v kateri so bili vsi cerkveni prazniki proglašeni zgolj za privatne praznike.

Tako se na dan tega praznika ne odvijajo samo svete maše v čast vseh svetnikov katoliške cerkve, ampak se odvija tudi poseben ritual prižiganja sveč na družinskih grobovih, ob katerih vsak na svoj način opravi spominski obred na svoje najbližje pokojne in komemoracije v spomin tistim umrlim, ki so na kakršen koli način s svojim delom ali celo žrtvovali svoja življenja v dobro celotne družbe in so njihove dejavnosti konstituirale temelje sedanje družbe. Na komemoracijah so udeleženi visoki predstavniki države in lokalnih skupnosti.

Ob dnevu mrtvih se tako na različnih prostorih srečujejo tri ideologije: cerkvena, družinska in družbena, s skupnim ciljem spomina na mrtve.

Božič kot praznik Kristusovega rojstva in velika noč kot spomin na Kristusovo smrt sta del celotne svetovne kulture, seveda tudi evropske in slovenske. Praznika sta se ukoreninila v zavest večine svetovne populacije, mnogi izmed njih niso pripadniki nobene od verske skupnosti. Praznika sta v večini držav po svetu priznana tudi kot dela prosta dneva.

Predvsem božič je izrazito družinski praznik, katerega največji simbol je postavitve božičnega drevesa oziroma novoletne jelke v ateističnih oz. nevernih družinah. V času božičnega praznovanja sta božiček ali dedek mraz obdarila otroke, s tem je ta praznik imel tudi neke vrste vzgojno funkcijo, saj so bili darovi otrokom namenjeni za delavnost in pridnost v preteklem letu.

Skratka tudi s tem praznikom smo priča srečanju treh ideologi: družinske, cerkvene in družbene, Božička kot predstavnika družine, Miklavža kot predstavnika cerkve in Dedka mraza kot predstavnika civilne družbe (Kerševan, 1989).

Rimokatoliška cerkev praznuje tudi mnoge manj pomembne praznike, vendar so tudi ti zelo pomembni v odnosu RKC do širše kulture, saj se v župnijah, ki jih praznujejo, ob prazničnih nedeljah zbere večje število vernikov, tudi pripadnikov drugih religij ter neverujočih ljudi, z namenom druženja in obnavljanja starih navez in poznanstev. V večjih mestih, kjer je globalizacija ustvarila skoraj novo kulturo in je tempo življenja prehitel, tega ni več moč tako zaznati. V manjših lokalnih skupnostih pa so tako v Evropi kot v Sloveniji takšni cerkveni prazniki ostali del splošne kulture, lokalne oblasti so jih celo razglasile kot občinske praznike, oziroma praznike manjših lokalnih skupnosti.

Za primer bom opisal občino Sveti Jurij v Slovenskih goricah, v kateri živim in delam.

Občina je nastala šele leta 2006 na podlagi Zakona o ustanovitvi občin in je bila ob osamosvojitvi Slovenije še krajevna skupnost Jurovski Dol. Leta 1991 je skupina volivcev predlagala referendum za preimenovanje krajevne skupnosti Jurovski Dol v krajevno skupnost Sveti Jurij v Slovenskih goricah. Na podlagi izvedenega referenduma je krajevna skupnost dobila novo ime Sveti Jurij v Slovenskih goricah, na osnovi katerega ni bilo in še vedno ni slutiti konflikta med zagovorniki in ne zagovorniki novega imena ne glede na to, da se je referenduma udeležilo le okoli 30 % volilnih upravičencev in je bil izglasovan komaj s kakšnim odstotkom čez polovico vseh udeležencev. Farni zavetnik sveti Jurij je tako postal tudi zavetnik širše lokalne skupnosti, cerkveni praznik, 23. april, ki je verski praznik na spomin svetnika svetega Jurija, pa je s sklepom krajevne skupnosti, leta 2007 pa tudi z občinskim odlokom, postal tudi praznik občine Sveti Jurij v Slovenskih goricah.

Občina in njene institucije, kot so šola, vrtec, občinska društva v času tega praznika predstavijo svoje dosežke, pripravijo razna kulturna, športna in druga družabna srečanja. Organizira se slovesna občinska proslava, na katero so povabljeni v prvi vrsti vsi občani, seveda pa tudi predstavniki sosednjih občin, predstavniki politike iz občine in državnega zbora ter druga zainteresirana javnost. Pomemben del proslave je podelitev priznanj zaslužnim za pomemben prispevek k razvoju občine.

Najpomembnejši dan je Jurjeva nedelja, ki se praznuje eno nedeljo pred oziroma eno nedeljo po 23. aprilu, kot to določi farni župnik. To je tradicionalen praznik, ki ga kot zgoraj že navedeno praznujejo vse tri ideologije: cerkev, lokalna skupnost in družina.

Za nobeno od dejavnosti in aktivnosti iz zgoraj navedene funkcije tako iz literature, ki sem jo prebral, kakor tudi iz splošnega poznavanja razmer, nisem zaznal, da bi lahko bile vzrok za konflikt med odnosi rimokatoliške cerkve in drugimi verskimi skupnostmi, kakor tudi ne med odnosi rimokatoliške cerkve in drugimi kulturami. Vendar v vsaki družbi so bile napetosti in spori in tudi bodo, zato se mi pri tem poraja vsaj nekaj vprašanj, ali gre pri teh običajih za strpnost kot socialno obliko, ki v tem primeru dopušča vsa stališča, le da

ne kršijo skupnih temeljnih načel poštenosti civilne družbe, oziroma v kakšni obliki nastaja konflikt v odnosih rimokatoliške cerkve s kulturami in drugačnimi verami.

Cerkev danes v primerjavi s preteklostjo ni več preganjana, niti ni vladajoča, da bi lahko iz tega stališča prišla v konflikte, je dovolj svobodna in ni več stisnjena samo v pastoralo, po mnenju Tarasa Kermaunerja mora postati tudi socialno in kulturno ustvarjalna, sicer bo to zanjo izgubljena priložnost (Kermauner, 1991).

Pri tem pa je potrebno vedno imeti v mislih razlikovanje med javnostjo in zasebnostjo in ločenostjo države od religije, ki je pogoj za vsako moderno versko svobodno in nazorsko pluralistično družbo, v kateri imajo njeni člani različne odnose do posameznih religij in cerkva. Najbolj pomembno pri tem je načelo svobodnega izpovedovanja vere, javnega ali zasebnega, v smislu, da posameznik zaradi verske pripadnosti ne sme biti ne v zapostavljenosti niti v prednosti v odnosu na kakršno koli državno ali drugo javno ustanovo.

Drugo vprašanje, ki se poraja, je ali obstaja potreba, da se rimokatoliška cerkev tudi politično angažira oziroma ali naj ima v odnosih z državo tudi določeno politično vlogo. Na prvih demokratičnih volitvah v Republiki Sloveniji je po mnenju več avtorjev, ki obravnavajo tematiko povezano s cerkvijo in njeno vlogo v politiki, odigrala svojo vlogo v skladu s koncilsko usmeritvijo katoliške cerkve, ki narekuje, da naj rimokatoliška cerkev na volilno-političnem področju jasno izpostavi samo versko moralna načela in vrednote, ki naj jih verniki upoštevajo pri političnem angažiranju, da pa naj opredeljevanje vernikov, komu oz. kateri stranki bodo oddali svojo podporo, prepustijo volivcem oziroma vernikom samim. Konflikt je nastal tik pred volitvami, ko je slovenska škofovska konferenca kljub temu svojim vernikom posredovala zelo kočljivo in za demokratično družbo nesprejemljivo sporočilo, ki je vsebovalo izjavo, da naj verniki rimokatoliške cerkve ne volijo stare oblasti in naj dobro pogledajo na osebo, kateri bodo oddali svoj glas, kako živi in s kom se družijo. To je dejanje, ki bi ga morala obsoditi vsaka civilna družba, ki je v Sloveniji v tistem trenutku zagotavljala dovolj trdno avtoriteto in prestiž. Dejstvo je, da so bile volitve pred tem za desno usmerjeno koalicijo že dobljene in da je krščanska stranka imela v tej koaliciji dominantno vlogo (Kerševan, 1996).

Morda pa je ravno ta odnos rimokatoliške cerkve do ostalega političnega telesa privedel do tega, da krščanska stranka v Sloveniji v primerjavi z ostalimi evropskimi krščanskimi strankami na vseh naslednjih volitvah ni imela več niti približno takšnega uspeha. Očitno je, da so se glasovi vernikov rimokatoliške cerkve porazdelili med druge desnosredinske stranke, ki bolj ali manj uspešno kandidirajo na volitvah. Morda se pa Slovenci razlikujemo od ostalih držav, predvsem Zahodne in Srednje Evrope po tem, da znamo v primerih, ko sami odločamo o svoji državi, ločiti cerkev od države, sami čutimo potrebo sekularnosti in politične sile, ki se združujejo na versko-nazorski osnovi v posebne stranke, po posebnim krščanskim imenom nimajo bistvene prednosti pred drugimi političnimi silami, ki zastopajo določene socialne ali nacionalne nazore.

Glede na to da je v Sloveniji več kot polovica vseh državljanov pripadnikov rimokatoliške vere, pomeni, da takšna opcija ni sprejemljiva niti za same vernike in so ti mnenja, da v slovenskem političnem polju ni mogoča posebna krščanska identiteta.

Aktualno vprašanje današnjega časa je tudi odnos religije do narodnosti oziroma usmeritev cerkve k ljudem danega naroda, k njihovim osebnim religioznim in drugim

potrebam in ali nacionalna usmeritev cerkve povečuje odprtost nacionalne ideologije in njihovih nosilcev do cerkvene religije, do njenega vključevanja v nacionalno ideologijo v obliki ločenosti države od cerkve in selektivno kot nacionalne tradicije, kulturne dediščine, neposredne moralne opore mnogih ljudi in zgleda tudi za druge.

Mnenje Marka Kerševana v knjigi *Cerkev, politika, Slovenci* po letu 1990 kljub temu da bi vsaka cerkev v danih normalnih razmerah ob taki usmeritvi postala bolj narodna in nacionalna je, da so prave možnosti cerkva in mirnega ustvarjalnega sožitja ljudi znotraj določenega naroda in med narodi v tem, da se cerkve ne pojavljajo kot nosilci nacionalnih ideologij. Pri tem poudarja, da je narod postal in naj ostane ločena kategorija s svojimi posvetnimi nosilci in skrbniki. Le tako bodo našle svoje mesto v nacionalnih ideologijah kot pozitiven odnos med narodnim in krščanskim. V kolikor bi cerkve narod želele sakralizirati, bi se po tem same nacionalizirale.

Pomembno pri vsem je, da v odnosu krščanstva in nacionalne zavesti ljudje, ki bi to želeli, lahko uresničevali eno in drugo, ne pa eno kot drugo ali eno na račun drugega (Kerševan, 1996).

Nasprotno mnenje o vključevanju kristjanov v politiko ima avtor knjige *Slovenska kultura in versko izkustvo*, Taras Kermauer, s članki *Odnos slovenske duhovščine do politike* in *Pogum kristjana jutri*, na nek način spodbuja kristjana, sicer kot laika, da se vključuje v demokratične procese s ciljem, da bi civilna družba, ki pomeni politično svobodo, tudi strankarsko družbo, v kateri se sme oblikovati vse, le da to ni v nasprotju z zakonom in razsvetljsko humanističnimi nazori, da se ne ščuva k razredni, rasni, nacionalni in drugim nestrpnostim, bila čim bolj usklajena z božjo besedo ali krščanskimi nazori oziroma bi bili krščanski nazori norma človeških družb.

Izpostavi pa vprašanje, koliko naj se kristjan udejstvuje v politično strankarskem življenju, ki da je prežeto s porazdeljevanjem moči in oblasti, kar pa je krščanstvu tuje in zoprno, saj človekovo pozornost odvrta od »odrešenja« v boju za več moči in oblasti. Kljub temu naj bi kristjan odgovorno živel v civilni družbi, se ne moralistično izločal iz sveta moči – oblasti in na tak način prepuščal urejanje surovo banalnih zadev drugim.

Bolj kritičen je do liberalizma, ki ga imenuje mehka oblika totalitarizma, kot sta komunizem in fašizem, katerega cilj je doseči oblast, čim več lastnine in kar največ užitka in slasti. Do liberalizma občuti strah, da bo sovražen do krščanskih vrednot, saj ponuja čim večjo in vsesplošno svobodo, pri čemer omeni tudi pravico do splava kot primarnega umora.

Na koncu članka si je v primerjavi s tem, da je imela cerkev pred drugo svetovno vojno na Slovenskem mnogo večji politični vpliv, kot na primer v Avstriji, Italiji in Franciji in da je po vojni živela popolnoma zunaj politike in je bila žrtev oblasti in režima, zastavil vprašanje, kakšen odnos do politike naj si zastavi v novem času demokracije in samostojne Slovenije. Predmet njegovega vprašanja je bil, ali naj rimokatoliška cerkev dobi politično moč tako, da se verniki združijo in vsi volijo eno krščansko stranko, ki bi tako nesporno zmagala na volitvah, ali naj se kristjani vključujejo v različne stranke in vnašajo svoj vpliv, s tem pa vpliv krščanskih vrednot med vsemi strankami, ki so prisotne v slovenskem političnem prostoru.

Še bolj se mu zdi pomembno vprašanje, kako naj se kristjan poda politiki oziroma kakšen odnos do politike naj zavzame, naj se ji preda z isto strastjo kot pred drugo svetovno

vojno, ali kot se ji danes predajajo širše plasti slovenstva, posebno liberalne, ki danes prevladujejo v javni zavesti. Ne glede na vse je pluralna politična svoboda napredek v naši družbi, saj je z nastankom Slovenije tudi katoliški cerkvi veliko pomagala, in sicer pri:

- vračanju njenega premoženja,
- enakopravnosti cerkve v javnem delovanju,
- pri dostopu do množičnih občil,
- pri financiranju verske dejavnosti,
- pri ustanavljanju in oblikovanju šol.

Po njegovem mnenju mora krščanska stranka v slovenski politični prostor vnesti čim več etike, delovanja na osnovi etike, celo krščanske etike in injicira čim več odgovornosti v medsebojnih odnosih, več profesionalnosti in več samostojnosti. Slovensko duhovščino je na koncu članka pozval, da naj stoji na čelu gibanja, ki bo slovensko ljudstvo prepričalo, naj ohrani vero v boga kljub večanju politične in gospodarske svobode, večji socialni varnosti ter miselno osebnostne iznajdljivosti (Kermauner, 1991).

Najbolj konkreten primer vplivanja katoliške cerkve na politiko države je bil poskus uvedbe verouka kot šolskega predmeta. Predlagatelj takšnega zakona je zelo prepričljivo dokazoval, da je verouk pomemben za moralno rast mladih in za civilizacijsko izobrazbeno širino kljub dejstvu, da je imela katoliška cerkev že pred osamosvojitvijo v okviru svoje cerkve zelo dobro organiziran pouk verouka, ki ga je obiskovala večina osnovnošolcev. Predlog so podpirali z informacijami o ponovni uvedbi verouka v prenovljenih vzhodnoevropskih državah. Predlog je izzval pravi konflikt med predlagatelji in nasprotniki tega predloga, dokler ni bilo pojasnila, da je lahko verouk kot šolski predmet samo fakultativen – izbirni predmet, vsaka drugačna rešitev uvedbe verouka (samo ene določene cerkve) v program šolskega izobraževanja bi bilo kršenje verske svobode in človekovih pravic, ki ga ni v nobeni spodobni evropski državi. Tudi do realizacije takšne rešitve v Sloveniji do sedaj ni prišlo, saj bi uvedba verouka kot izbirnega neobveznega predmeta v državnih šolah pomenila kršenje načela ločitve države od cerkve. Do konflikta bi prišlo pri potrjevanju učnega načrta za ta predmet, po zakonu ga morajo potrditi šolske oblasti, ki tudi sprejemajo učitelje in zagotavljajo sredstva za izvedbo učnega programa, znano pa je, da si za izvajanje katoliškega verouka katoliška cerkev v svoji cerkveni zakonodaji pridružuje pravico, da vsaj potrjuje učne načrte, izobrazbo in izbiro učiteljev za izvajanje katoliškega verouka.

Na koncu je obveljal predlog in se v šole uvedel nov strokovni fakultativni predmet Vede o religijah, nad katerimi katoliška cerkev nima nobenih drugih pristojnosti, razen tistih, ki jih imajo druge institucije civilne družbe: zunanji nadzor, kritiziranje morebitne neenostranskosti, predlogi za izboljšanje itd.

Brez kršitve do upoštevanja načela ločitve države od cerkve se lahko odvija cerkveni verouk v prostorih šole pod vodstvom kateheta iz praktičnih razlogov, če lokalna cerkev nima svojih prostorov za izvajanje verouka ali se s tem prihrani denar za ogrevanje ali celo prispeva k varnosti otrok v cestnem prometu, pri selitvi otrok iz ene stavbe v drugo.

Sam poznam kar nekaj primerov takšnih dogovorov med šolsko in cerkveno oblastjo, s katerimi so na takšen način našli rešitve in olajšali otrokom obisk verouka. Eden od primerov je uskladitev urnika šolskih in veroučnih obveznosti, s katerim se omogoči

učencem, da ne izgubljajo časa za čakanje na verouk po končanju šolskih obveznosti ali obratno.

Lep primer dobrega dialoga in sodelovanja predstavnikov lokalne cerkve in predstavnikov lokalne skupnosti je bila v letih 2005 do 2007 na območju občine Lenart, ko je zaradi spremenjene šolske zakonodaje prišlo v kar nekaj osnovnih šolah na tem območju do pomanjkanja prostorov za izvajanje pouka. Takrat je cerkev odstopila svoje prostore osnovnim šolam, katere so kar dve do štiri leta gostovale v cerkvenih veroučnih učilnicah in so tam izvajali pouk, dokler se niso uredili in dogradili novi prostori v osnovnih šolah.

Kolikor mi je poznano, je bilo podobnih primerov kar nekaj v Sloveniji in je tudi tu in tam prišlo do konfliktov med civilno družbo in predstavniki cerkve glede izobešenih cerkvenih simbolov v času trajanja šolskega pouka na zidovih veroučnih učilnic, pretežno pa so se zadeve odvijale strpno v smeri ureditve razmer.

Po uspelem dialogu med rimokatoliško cerkvijo in civilno družbo je tako imenovani župnijski verouk ostal v katehezi v cerkvah, verski pouk kot fakultativni šolski predmet, katerega naloga je podati nepristransko informacijo o krščanstvu in drugih verstvi, pa je uveden v šole in se že nekaj časa izvaja skupaj s še nekaterimi izbirnimi fakultativnimi predmeti.

S tem je država uresničila načelo ločitve države od cerkve kot temelja urejanja odnosov med državo in verskimi skupnostmi, saj je predvsem s tem zagotovila uresničevanje verske svobode v Republiki Sloveniji za vse verske skupnosti enako.

Na podlagi Zakona o verski svobodi, ki je začel veljati leta 2007, so se nekako uredile zadeve glede ustanavljanja izobraževalnih ustanov s strani verskih skupnosti v Sloveniji, saj so se na podlagi tega zakona izenačile z drugimi pravnimi osebami, ki imajo to pravico. Danes je največ verskih vsebin v javnih osnovni šolah predstavljeno v predmetu Verstva in etika, ki je obvezni izbirni predmet in ga mora v svojem učnem načrtu ponuditi vsaka osnovna šola v Sloveniji. Verske vsebine pa se pojavljajo tudi v obveznih predmetih, kot so državljanska vzgoja, etika, zgodovina, geografija, slovenščina, likovna vzgoja in tuji jeziki.

V letu 2007 je katoliška cerkev registrirala tudi prvo osnovno šolo v Sloveniji, ki je začela s poukom v letu 2008. Posebnost te šole je, da je verski pouk obvezen predmet, ki se v prvih dveh triletjih imenuje Spoznavanje vere, v zadnjem pa Vera in kultura. V okviru razširjenega programa imajo učenci tudi možnost obiskovanja verouka oziroma kateheze, ki poteka znotraj katoliških župnij. Pri tem verouku šola uporabljala iste učbenike in smernice kot župnije.

Dijaki javnih srednjih šol v Republiki Sloveniji pridobivajo znanje o verah in verstvih v okviru predmetov, kot so zgodovina, geografija, sociologija, filozofija, psihologija in slovenščina. V učbenikih teh predmetov so tudi predstavljena verstva in njihove svete knjige.

Rimokatoliška cerkev je do sedaj v Republiki Sloveniji ustanovila štiri gimnazije, na teh šolah posebej poučujejo predmet Vera in kultura, za katerega je za vsak letnik pripravljen poseben učbenik, v katerem najdemo zgodovino svetovnih verstev, predstavitev velikih živih verstev in njihove svete knjige.

Več polemike oziroma konflikta je izzvala odločitev leta 1992, ko je Teološka fakulteta v Ljubljani ponovno postala članica Ljubljanske univerze in postala javna visokošolska

ustanova verskih skupnosti. Fakulteta je že bila ustanovljena kot del državne univerze z ustanovitvijo Univerze v Ljubljani leta 1919, vendar je bila z zakonom leta 1949 iz nje izločena.

Nekateri so mnenja, da gre pri sprejetju Teološke fakultete v Univerzo za ignoriranje problema ločitve države od cerkve s poudarkom, da pa ni bilo prav, da učiteljem in absolventom na tej fakulteti v preteklosti ni bil uradno priznan akademski status, diplome itd., kljub temu da so se na tej fakulteti brez dvoma na akademski ravni in na akademski način poučevale različne znanstvene discipline.

Vendar opozarjajo, da gre tudi pri Teološki fakulteti za primer, kot je bil pri uvedbi katoliškega verouka v šole, ker je Teološka fakulteta, Katoliška teološka fakulteta, katere vrhovno vodstvo je apostolski sveti sedež ne glede na vključenost v državno fakulteto, tako tudi za Teološko fakulteto velja, da potrjuje učne načrte, izobrazbo in izbiro profesorjev za izvajanje za delo na tej fakulteti katoliška cerkev, točneje je fakulteta pod posebnim nadzorstvom škofovske konference in lokalnega škofa v skladu s kanonskim pravom.

Vključitev Teološke fakultete v Univerzo v globalnem smislu pomeni korist za Republiko Slovenijo, saj prispeva k nacionalnemu fondu znanja in znanosti, zato tudi ni sporno sofinanciranje njene dejavnosti. Prav tako je koristno, da je Teološka fakulteta vključena v Univerzo, saj je na tak način organizacijsko in delovno vključena z drugimi strokami in institucijami (Kerševan, 1996).

Torej razen nadzorstvene funkcije škofovske konference ni spornih dejstev za vključitev Teološke fakultete v Univerzo. Na to fakulteto je povprečno vpisani 0,8 % vseh vpisanih študentov v Republiki Sloveniji in je iz javnih sredstev v okviru proračuna Univerze v Ljubljani 100 % financirana za njeno pedagoško delo in materialne stroške.

Naslednje vprašanje odnosov rimokatoliške cerkve do slovenske kulture je samo vprašanje vpliva religije na različna področja kulture tako v ožji kulturnoumetniški dejavnosti kot v širši kulturi vsakdanjega življenja. Nadalje se postavlja vprašanje ali gre pri tem za uporabo kulture za religijsko-cerkvene namene in pri tem celo za ogrožanje kulture s strani religije ali za razumevanje religije kot sestavino kulture.

Torej v odnosu religija in kultura na Slovenskem skozi pregled kulturne ustvarjalnosti od sedemnajstega do osemnajstega stoletja ugotovimo, da je vsa pomembnejša ohranjena likovna umetnost, kot tudi arhitektura iz tega časa, religijsko cerkvena. Pretežni del pisane besede, še posebno slovenske je bilo napisane za potrebe religije in cerkve. Tudi za ostalo literaturo, ki se je tudi še v začetku devetnajstega stoletja pisala in ni bila namenjena za potrebe cerkve, kot so na primer priročniki za umno čebelarjenje, razne slovnice in slovarji, zabavna literatura in drugo, velja, da so bili v pretežni meri avtorji duhovniki kot izobraženi predstavniki slovenskega naroda.

Pečat religijsko-cerkvenega vpliva pa je nosilo tudi ljudsko pesništvo, kajti duhovniki in redovniki so bili prevajalci ali pa tudi sami avtorji ljudskih in ponarodelih pesmi. Razni reki in življenjske modrosti so se v večini primerov navajale iz svetega pisma.

Na vse zadnje pa je od tistega časa pa do danes kultura vsakdanjega življenja, res je, da bolj na vasi kot v mestih, prežeta s cerkveno-religioznimi motivi in oblikami.

Iz zgoraj navedenega odnosa religije do slovenske kulture pa obstaja dilema oz. polemične diskusije med liberalno in klerikalno strujo glede dominantne vloge in vpliva

religije in cerkve kot edine nosilke kulture oziroma ali res brez religije ne bi bilo slovenske ali celo niti ne evropske kulture.

Ko govorimo o religiji kot sestavini slovenske kulture, govorimo o katoliški religiji in cerkvi v slovenskih kulturi, čeprav v začetku ob naselitvi Slovencev na tem prostoru le-ti niso bili katoličani in je imel prvo besedo začetkov slovenske kulture in slovenske narodne zavesti, sicer za zelo kratek čas, slovenski protestantizem, ne pa tradicionalna katoliška vera. Po drugi strani pa katoliška vera na Slovenskem ni bila nikoli v položaju, da bi lahko postala idejni in organizacijski okvir oblikovanja posebne slovenske narodne zavesti, s tem pa tudi oblikovanja kulture kot slovenske kulture. Takšno vlogo je odigrala cerkev na Poljskem in ponekod na Balkanu.

Na Slovenskem meje katoliške vere v začetku oblikovanja slovenskega naroda niso sovpadale z območjem, kjer je pretežno živelo slovensko ljudstvo in vera tudi ni bila nikoli nekaj, kar bi razlikovalo Slovence od drugih etničnih skupin in bi jih hkrati idejno, organizacijsko in simbolno povezovalo znotraj take razlike. V Sloveniji so se samostojni verski centri, kot je Ljubljanska šofija, oblikovali relativno pozno in je bila do jožefinskih reform šibka in razdrobljena.

Cerkev se je obračala k ljudem v slovenskem jeziku, vendar le ustno in v dialektu, medtem ko je bila kultura višjih slojev latinska in nemška.

Prva pisana beseda v slovenskem jeziku je nastajala med leti 1525 in 1600 v času protestantizma, ko smo Slovenci s Primožem Trubarjem, Dalmatinom, Bohoričem in drugimi leta 1550 dobili prvo slovensko knjigo, slovnico, prvi slovenski prevod Svetega pisma je bil izdan leta 1584. Pomemben doprinos k slovenski narodnosti zavesti je bilo delo katolika Antona Martina Slomška, slovenskega pesnika, ljudskega pisatelja, ustanovitelja Mohorjeve družbe, škofa, konservativnega politika in borca za enakopravnost Slovencev. Dokaz, da je bilo takrat duhovništvo tudi narodno zavedne in konservativne usmeritve je dejstvo, da je bilo od tisoč naročnikov, ki so prejeli prvi slovenski časopis Kmetijske in rokodelske novice, ki jih je izdal Janez Bleiweis leta 1843, šeststo duhovnikov (Kerševan, 1989).

Po drugi polovici osemnajstega stoletja se po besedah Tarasa Kermaunerja začne tudi druga polovica kulture, in sicer kot laični del kulture, ki od tedaj naprej nenehno raste in v drugi polovici devetnajstega stoletja zmaga. Največji vtis in največ priznanih slovenskih pisateljev, pesnikov in dramatikov je zapustila slovenska kultura v obdobju med obema vojnama, ko je nekako nihala med liberalnim in klerikalnim duhom. Zajemala je tako narodno, socialno in estetsko tematiko, v kateri so avtorji obravnavali tudi odnos do religije in verske kulture Slovencev.

Po drugi svetovni vojni je slovenska kultura izhajala iz predvojne razsvetljensko-liberalistične v marksistično, ki ni uspela in se je razvila v diabolizem nihilizma (Kermauner, 1991).

V drugi polovici dvajsetega in prvi polovici enaindvajsetega stoletja ni zaznati kulturne dejavnosti, ki bi imela izrazito religiozen ali katoliško usmerjen oziroma protiverski ali proti katoliški vpliv oziroma značaj.

Z uvedbo demokratizacije in s tem verske svobode pa je katoliška cerkev skupaj z drugimi verskimi skupnostmi pridobila več možnosti za svoje delovanje in prepoznavnost v širši družbeni skupnosti:

- ima iste pogoje in pravice pri ustanavljanju in lastništvu medijev kot druge pravne osebe v Republiki Sloveniji;
- lahko se ukvarja tudi z založništvom in knjigotrštvom;
- radiotelevizijska organizacija kot državna ustanova Radiotelevizija Slovenije je v skladu z zakonom dolžna določen čas svojega dela predvajati tudi verski program. Radiotelevizija Slovenije ima svoj programski svet, v katerega predsednik Republike imenuje dva člana na predlog registriranih verskih skupnosti. Preko predstavnikov v programskem svetu, od katerih je vsaj eden glede na večinskost katoliške cerkve tudi njen predstavnik, verske skupnosti vplivajo na vsebino programa o verskih skupnostih na nacionalni televiziji;
- pripadniki katoliške cerkve kakor tudi pripadniki drugih verskih skupnosti v slovenski vojski in policiji imajo pravico do verske duhovne oskrbe med vojaško službo. Do sedaj imata z vlado Republike Slovenije podpisan sporazum o verski duhovni oskrbi za svoje vernike v slovenski vojski in slovenski policiji slovenska škofovska konferenca in evangeličanska cerkev. Na podlagi tega sporazuma zagotavlja vojaški vikariat, ki ga sestavljajo vojaški vikar, namestnik vikarja za katoliško cerkev, namestnica vikarja za evangeličansko cerkev, vojaški kaplani, pastoralni asistenti in administrativna asistentka, versko duhovno oskrbo pripadnicam in pripadnikom slovenske vojske in njihovim družinskim članom na način, da so navzoči med vojaki, izvajajo bogoslužja za domovino, različna predavanja, delijo zakramente in organizirajo razna romanja in srečanja z družinami (MO, Slovenska vojska).

Nadalje je zagotovljena duhovna oskrba pripadnikom policistov Republike Slovenije, ki to želijo, a jim je zaradi okoliščin pri opravljanju službenih dolžnosti in obveznosti to oteženo. Tudi na upravi Republike Slovenije za opravljanje kazni je zagotovljena verska duhovna oskrba za zaprte osebe, ki jo zagotavlja koordinator za duhovno oskrbo zaprtih oseb, ki tudi skrbi, da je zaprtim osebam zagotovljena verska literatura po njihovih željah.

Za versko duhovno oskrbo morajo poskrbeti tudi v bolnišnicah in drugih socialnovarstvenih zavodih, ki opravljajo institucionalno varstvo. Ministrstvo, ki je pristojno za zdravje, mora zagotoviti, da je v teh ustanovah zaposleno potrebno število duhovnikov, zagotoviti pa morajo tudi druge prostorske in tehnične pogoje za versko duhovno oskrbo bolnikov, če je v bolnišnicah v vsej državi dovolj veliko število oskrbovancev iste veroizpovedi.

Od sedemindvajsetih bolnišnic v Republiki Sloveniji jih ima dvaindvajset svoje kapelice in redne sveta maše za duhovno oskrbo rimokatolikov.

4.2 ODNOS ISLAMA DO KULTURNEGA ŽIVLJENJA V DRŽAVAH ČLANICAH EU S Poudarkom NA SLOVENIJI

Pri preučevanju odnosov islama do kulturnega življenja v državah članicah Evropske unije sem najprej prišel do spoznanja, da sta evropska zahodna kultura in islamska vera, katere pripadniki so različnih etničnih skupin in kultur, kot na primer iz Pakistana, Alžirije, Indije, Bosne, Turčije in ne samo iz Arabskih držav, zelo različni in da bo potrebno vprašanje zastaviti iz stališča evropske družbe kot družbe gostiteljev priseljencev, ki so islamske

vere, odnosa njenih državljanov do drugačnih kulturnih in verskih navad ter pogledov, pri tem pa skušati ugotoviti ali je zahodna evropska kultura sposobna in na kakšen način je pripravljena sprejeti, če je sploh pripravljena sprejeti muslimanske skupnosti kot del evropske civilizacije, ki že nekaj časa živijo na območju Evrope in se počasi integrirajo v evropsko družbo.

Proces integracije muslimanov v evropsko družbo traja že nekaj generacij, od začetka petdesetih let, ko se je po drugi svetovni vojni pričela množična migracija priseljencev v Evropo. Kljub naporom, predvsem zadnje generacije muslimanov, ki se je izobraževala v Evropi in želi razbremeniti vero s tem, da predstavijo drugim kulturam in verstvom univerzalna islamska načela, ki niso obremenjena z različnimi tradicijami in kulturami ter praksami, ki niso islamska, skratka v Evropi želijo imeti pravico do verske svobode. Pri tem pa se zdi, da se kljub velikim in nenehnim prizadevanjem v obliki medverskih in medkulturnih dialogov stvari še ne odvijajo v pravo smer in da se odnosi, zlasti med pripadniki islamske skupnosti in drugimi evropskimi kulturami in verami še celo poslabšujejo.

Za to obstaja kar nekaj vzrokov, med katerimi najprej izstopajo zgodovinski odnosi med muslimani in evropskimi narodi, ki jih je v 7. in 8. stoletju prestrašil prihod in osvajalska politika islama. Prvi stik z muslimani je Evropa doživela, ko so Arabci z vojaško silo stopili na tla Španije z namenom osvajanja. Še v istem stoletju so jih ustavili Franki pri Poitiersu v južni Franciji. V Španiji so muslimani ustanovili svojo državo. Muslimanska osvajalska politika je kasneje sprožila križarske vojne, ki so zelo zaznamovale odnos med zahodnim in islamskim svetom vse do danes.

Križarske vojne so bile označene za svete vojne, da so to lahko postale, so se poenotile družbe zahodnih kristjanov in označile muslimane za sovražnika krščanstva. Prelomna trenutka teh vojn sta bila zavzetje Palestine in Jeruzalema ter njegova ponovna osvoboditev. Trajale so skoraj dvesto let, malo da ne do konca trinajstega stoletja. Posledice križarskih vojn so bile negativne predvsem iz stališča uničenja mest in vasi, v katerih so te vojne divjale, zastal pa je predvsem znanstveni razvoj, najhujša posledica teh vojn pa je obstoj sovraštva med islamom in kristjani.

Po koncu vojn je centralna oblast v Evropi postala močnejša, gospodarstvo je predvsem v Italiji cvetelo, kar je posledica prenosa znanja iz vzhodnih dežel, kar je najpozitivnejša stran križarskih vojn. Takrat so muslimani od Evropejcev prevzeli fevdalni sistem, čeprav je v Evropi že počasi propadal.

Kasneje v petnajstem stoletju se je ta vojna ponovila, potem ko se je končal boj kristjanov proti Mavrom, imenovan rekonkvista. Kristjani so leta 1492 izgnali muslimane iz Španije, vse preostale muslimane in žide pa so pobili ali nasilno pokristjanili. Skupaj so takrat izgnali in pobili najmanj tri milijone muslimanov in židov.

Pomembno je poudariti, da je bila do takrat Španija pod oblastjo Arabskih muslimanov najbolj razvita dežela sveta. Že v devetem stoletju so muslimani tudi v Kordobi ustanovili eno od treh univerz, islamska znanost, kultura, šolstvo in razvoj pa so doživljali svoj razcvet. Bagdad je bil primer razvitega in uspešnega mesta z več kot milijon prebivalci. S svojo vlogo razvitega in kulturno-izobraževalnega mesta je slovel vse do leta 1258, ko so mesto napadli in zavzeli Mongoli.

Od tistih časov naprej islam kot vera niti drugače ni več bistveno vplival na razvoj evropske družbe, niti na razvoj evropske kulture.

Ozemlje Balkana in s tem tudi območje Slovenije so imeli prve stike z islamom s prvimi vdori Turkov na balkansko ozemlje konec 14. stoletja, čeprav so južnoslovanski narodi spoznali islam že davno poprej, v času vojn med Arabci in Bizantinci so bili odnosi med Arabci in Slovani prijateljski, tako da so se Slovani celo borili na strani Arabcev. Skozi Balkan pa je vodila tudi pomembna trgovska pot od vzhodnega k zahodnemu svetu.

Z zavzetjem Bosne in Hercegovine s strani Turkov se je velika večina Bosancev spreobrnila v muslimane. Bosanci so takrat v veliki večini pripadali bosanski cerkvi, ki je bila neodvisna od rimskokatoliške cerkve in ortodoksne pravoslavne cerkve. Njihovi obredi so bili v nekaterih pogledih bolj podobni islamskim temeljem, zato so menili, da je Mohamed a.s. opravičil njihova pričakovanja in se spreobrnil v muslimansko vero. Bosanski muslimani so od takrat tudi prevzeli glavno breme v upravi nad bosansko pokrajino, njihovi sinovi pa so množično odhajali v turško vojsko, kjer so dosegali visoke položaje.

Iz bosanskega so se odvijali turški vpadi na slovensko ozemlje. To je bila eno najbolj mračni obdobji v slovenski zgodovini, saj ti vpadi niso imeli namena zavzeti ozemlje niti ga islamizirati, to so bili klasični roparski napadi oddelkov turške vojske, katerih najhujše posledice je nosilo nezavarovano kmečko ljudstvo. Po vsakem vdoru so Turki odpeljali na tisoče ljudi v suženjstvo v Turčijo.

Pomemben prispevek so dali Bošnjaki v I. svetovni vojni na Soški fronti, kjer so se borili na strani Avstro-Ogrske vojske proti Italijanom. Po pričevanjih so bili pogumni vojaki, ki so vzbujali strah in trepet na bojišču. Dokaz, da so bili večinsko islamske veroizpovedi, je fotografija mošeje, ki so jo v vasi Log pod Mangartom zgradili Bošnjaki. Tam še danes obstaja vojaško pokopališče, na katerem pa na mestih, kjer so pokopani Bošnjaki, stojijo križi, kar pa je v nasprotju z islamsko vero. V knjigi Islam in muslimani v Sloveniji je omenjeno, da so križe postavili kasneje in da obstaja originalno gradivo, da so bili na teh mestih prej postavljeni islamski nagrobniki (nišani). Zanimivo bi bilo raziskati, ali so bili križi postavljeni v znak spoštovanja do žrtev vojne in nepoznavanja njihove kulture ali obratno, da se prikrije njihova identiteta in verska pripadnost.

Kljub zgoraj navedenim zgodovinskim dejstvom pa predstavlja največji delež muslimanov današnjega časa, ki živijo v Evropi, kakor na območju Slovenije, priseljencev, ki so migrirali na ta območja po drugi svetovni vojni zaradi ekonomskih razmer.

V različne dele Evrope so migrirali pripadniki muslimanov iz različnih narodnostnih in etničnih skupin, na primer v ostale evropske države so se naselili priseljenci iz Pakistana, Alžirije, Indije, Bosne, Turčije in Arabskih držav, medtem ko so v Sloveniji naseljeni pretežno bošnjaški, albanski, makedonski in črnogorski muslimani. Seveda so nekateri priseljenci teh narodnosti lahko tudi drugih veroizpovedi.

Večinski delež muslimanov v Sloveniji je Bošnjakov, ki so tudi nosilci muslimanske verske skupnosti v Sloveniji, ki šteje skoraj petdeset tisoč muslimanov. Med njimi pa je tudi nekaj pripadnikov arabskih držav, prav tako pretežno muslimanske veroizpovedi. Večina od njih ima slovensko državljanstvo, kar za njih pomeni ogromno prednost pred ostalimi muslimani v zahodni Evropi, tudi število muslimanov med t.i. izbrisnimi je bilo izredno

malo. Arabski muslimani so na slovensko ozemlje prišli na podlagi medkulturnega povezovanja Jugoslavije z arabskimi državami pred letom 1990 (Pašič, 2005).

Jugoslovansko medkulturno sodelovanje, ki je nastalo na podlagi gibanja neuvrščenih v sredini dvajsetega stoletja, je bilo eno od pomembnejših povezovanj, ki je doprineslo bogate stike predvsem med gospodarstvom in izobraževalnimi institucijami – univerzami Jugoslavije in iz držav, kot so: Alžirija, Tunizija, Maroko, Sudan, Egipt, Sirija, Libanon, Irak in Kuvajt. Jugoslavija je s temi državami razvijala odnose na podlagi Sporazumov o kulturnem in prosvetnem sodelovanju, preko katerih so se oblikovali znanstveni in kulturni stiki med državami, s poudarkoma na pospeševanju meduniverzitetnih stikov. Meduniverzitetno sodelovanje pa je moralo biti usklajeno z gospodarskim sodelovanjem.

Na ta način je prišlo tudi na območje Slovenije, na Ljubljansko in Mariborsko univerzo večje število študentov iz Azije, Afrike in Latinske Amerike, ki so bile pripadnice gibanja neuvrščenih. Največ je bilo arabskih študentov iz Palestine, Joradanije, Iraka, Egipta, Sirije, Libanona in Jemna, večina muslimanske veroizpovedi. Mnogi od teh študentov so po končanem študiju ostali v Sloveniji si pridobili slovensko državljanstvo in se integrirali v slovensko družbo (Lamberger Khatib, 2010).

Tudi za slovensko islamsko skupnost je značilno, da so njeni pripadniki različnih narodnosti, etničnih skupin in kulturnih nazorov, a deluje kot ena izmed štiridesetih verskih skupnosti v Republiki Sloveniji, ki je pričela s svojim delovanjem po letu 1960 in je delovala v okvirju hrvaške islamske skupnosti. Uradno se je kot verska skupnost prijavila leta 1976. Leta 1994 je islamska skupnost v Sloveniji ustanovila svoj lastni Mešihat (izvršni organ), katere mufti je postal član Rijasetu v Sarajevu.

Do danes ima islamska verska skupnost v Sloveniji ustanovljenih štirinajst odborov v vseh večjih mestih po Sloveniji in štirinajst verskih objektov, najstarejši med njimi je bil zgrajen v Ljubljani leta 1981. Ker se je od ustanovitve islamske verske skupnosti pa do danes število njihovih članov skoraj potrojilo, so vse molilnice, ki so zgrajene na območju Slovenije postale premajhne in neprimerne za opravljanje kakršnih koli verskih aktivnosti muslimanov, še posebej je to čutiti v času največjega muslimanskega praznika Ramadan, ko se molitve vernikov izvajajo kar v športnih dvoranah. Prav zaradi prostorske stiske, ki je pravzaprav največji problem islamske verske skupnosti, si le-ta že leta prizadeva zgraditi novo mošejo oziroma islamski kulturni center, ki bi zraven mošeje še vključeval učilnice, konferenčno dvorano, restavracijo in še kaj.

Po vseh akcijah naperjenih proti gradnji takšnega centra v Slovenji, tako političnih kot akcijah civilne družbe za uvedbo referendumu proti gradnji Džamije, je leta 2004 prostorski akt, ki dovoljuje gradnjo Islamskega kulturnega centra v Ljubljani, na lokaciji sprejemljivi tako za mesto Ljubljana kakor za islamsko skupnost, stopil v veljavo.

Drugi problem, da javnost, predvsem pa mediji, bolj malo govorijo o islamu kot načinu življenja ali o eni od verskih skupnosti, ampak ga bolj kot ne vključujejo in povezujejo z vojnami, begunskimi krizami, terorizmom. Največji predsodek nasproti islamski veri je ravno globalni strah pred islamom in njegovim fundamentalizmom in grožnjami nekaterih avtorjev, da bo naslednji večji spopad prav spopad med islamom in zahodno civilizacijo.

Te trditve držijo bolj kot ne za islam v širši evropski družbi, medtem ko v Sloveniji ni tako usmerjene propagande, še manj nasproti islamski skupnosti v Sloveniji, za katero velja, da

se je uspešno integrirala v evropsko družbo, v kateri njeni pripadniki postajajo vse bolj izobraženi in uspešni.

4.3 ODNOS MED VERSKIMI SKUPNOSTMI IN NJIHOV ODNOS DO DRŽAVE

Odnos med verskimi skupnostmi in njihov odnos do države se nesporno kaže v tem, ali je med njimi možen dialog in kašni so rezultati dialoga med verskimi skupnostmi, oziroma verskimi skupnostmi in državami.

Dialog med kulturami in verami je v dvajsetem in enaindvajsetem stoletju zelo aktualna tema, v katerem želijo biti udeležene verske skupnosti in najrazličnejše institucije vladnih kot nevladnih organizacij narodov, etničnih skupnosti in kultur. Nesporno je, da dialog obstaja in je prispeval k razvoju mednarodnih standardov, ki določajo človekove pravice, versko svobodo, pravice migrantov itd.

Skozi pogovor z dekanom Dekanije Sv. Lenarta v Slovenskih goricah, g. Martinom Bezgovškom, o udeležnosti RKC v medverskem in medkulturnem dialogu, me je opozoril na Ekumensko gibanje, ki se je ustanovilo s ciljem edinosti in enotnosti vseh katoliških cerkva. To je gibanje, ki se je pričelo razvijati že v devetnajstem stoletju, v prvi polovici dvajsetega stoletja pa se je 147 katoliških cerkva iz 44-tih držav povežalo v Ekumenski svet cerkva, katerih prva skupščina je bila 22. avgusta 1948. Le-to se je skozi čas nenehno povečevalo in ima danes včlanjenih 342 cerkva iz 115 držav sveta. RKC ni postala in še kmalu ne namerava postati članica Ekumenskega sveta cerkva, je pa po 2. vaticanskem koncilu izkazala interes sodelovanja, tako da se od takrat njeni predstavniki redno udeležujejo vseh konferenc, ki jih sklicuje Ekumenski svet cerkva. Hkrati s tem je RKC tudi priznala krščansko naravo cerkvam, ki so se razvile iz reformacije in je celo priznala, da je delno tudi sama kriva, da je do razkolov prišlo, kar je bil velik napredek pri vodenju dialoga med verstvi.

Glavna dejavnost Ekumenskega sveta cerkva je prispevati k pospeševanju krščanske edinosti, kar pa pomeni mnogo več, ko pogledamo samo strukturo organizacije in spoznamo, da je sestavljena praktično iz vseh predstavnikov narodov, etničnih skupin in kultur, kar pomeni idealno osnovo za dialog med njimi. To je razvidno iz ciljev, ki jih organizacija ima:

- gojiti pravične odnose z in med cerkvami in drugimi telesi, ki strmijo k ekumenskem partnerstvu in skupinski rasti,
- pomagati cerkvam članicam razviti etiko delitve in služenja in to izražati v ekumenski delitvi virov,
- vzpodbujati cerkve članice k ekumenski solidarnosti z marginaliziranimi v boju za človekovo dostojanstvo in razvoj.

Skozi aktivnosti na področju mednarodnih odnosov pa želi doseči napredek na področju:

- človekovih pravic,
- razoroževanja in nadzorovanju oboroževanja,
- miru in razreševanja konfliktov,
- globalne vlade in odnosov z OZN,
- beguncev, migrantov in pregnanih oseb,

- nekaznovanosti, resnice in sprave.

Svojo vlogo in doseganje ciljev ESC uresničuje skozi politiko v mednarodnih odnosih, ki jo v dialogu z vladami udejanja preko cerkva, ki so članice ekumenskega gibanja, na globalni ravni pa se aktivno vključuje v delo Organizacije Združenih Narodov, in sicer preko stalnih misij te organizacije v New Yorku in Ženevi. Posebno pozornost posveča medverskemu in medkulturnemu dialogu z organizacijami drugih verskih skupnosti v smislu pospeševanja stikov in dialoga med kristjani in pripadniki drugih verstev, kot so krščansko–muslimanska, hindujsko-krščanska, budistično–krščanska in judovsko-krščanska srečanja (Marjana Marčič, Ekumenizem na primeru ESC, 2003).

Velik del prizadevanj za pospeševanje medverskega dialoga je vse od začetka svojega pontifikata posvečal papež Janez Pavel II. Največ upanja je polagal na dialog z vzhodnimi pravoslavnimi cerkvami, še posebej je želel utrditi odnose s tistimi cerkvami, s katerimi RKC še ni dosegla polnega občestva, pri čemer je najbolj obžaloval, da ni mogel obiskati Rusije, obisku je najprej nasprotovala politika, po razpadu Sovjetske zveze pa je obisku nasprotoval moskovski pravoslavni patriarh.

Kljub temu je skozi obdobje svojega pontifikata preko dialoga udejanjil napredek v odnosih med mnogimi verstvi, pravoslavnimi, anglikanci in luteranci, veliko je pisal in govoril o odnosu do judov ter se poklonil žrtvam holokavsta, bil je prvi papež, ki je obiskal koncentracijsko taborišče, rimsko sinagogo ter enega najsvetejših krajev judovskega naroda: zid objokovanja v Jeruzalemu. Leta 1985 se je v Casablanci srečal z več tisoč mladimi muslimani, katerim je oznanil njegovo trdno stališče proti vojni in zlorabi božjega imena za opravičevanje vojn, leta 2001 pa je v Damasku tudi vstopil v neko mošejo.

Podobne cilje v smislu spodbujanja medkulturnega in medverskega dialoga sem zaznal pri Organizaciji islamske konference (OIC), ki se je ustanovila, a v drugi polovici dvajsetega stoletja kot Organizacija islamsko sodelovanje, kot se je kasneje preimenovala. Organizacijo je ustanovilo sedeminpetdeset držav s pretežno muslimanskim prebivalstvom. Čeprav v svojih ciljih in nalogah (ohraniti islamske družbene in gospodarske vrednosti, spodbujanje solidarnosti med državami članicami, večje sodelovanje na socialnih, gospodarskih, kulturnih, znanstvenih in političnih področjih) ne omenja vere, iz dejstva, da islam v osnovi ne pozna ločitve države od cerkve, vsak pripadnik islamske vere pa je dolžan spoštovati in živeti po naukih Korana, sklepam, da je organizacija tesno povezana z muslimansko vero in deluje na vrednotah, ki jih predpisuje Koran. Svojo dejavnost udejanja preko OZN s poudarkom na zagotavljanju človekovih pravic, boju proti terorizmu in antisemitizmu. Ima pa tudi stalne odbore za:

- informiranje in kulturo,
- ekonomsko in trgovsko sodelovanje,
- znanstveno in tehnološko sodelovanje,
- ekonomske, kulturne in socialne zadeve,
- odbore za upravno vodenje organizacije, kot sta odbor za finance in finančni nadzor organov.

Veliko pozornost OIC posveča tudi medverskemu in medkulturnemu dialogu z organiziranjem konferenc in simpozijev na to temo, kot so:

Mednarodna konferenca o muslimanskih manjšinah po svetu in njihovem delovanju, ki je potekala 9. in 10. julija v Singapurju in je združila akterje na področju medkulturnega in

medreligijskega dialoga iz 42. držav, katere se je udeležila tudi predstavnica ISS (islamske skupnosti Slovenije) Falila Pašič Bišič (ČDD UP, 2011).

8. decembra 2010 je v Varšavi potekal »Drugi simpozij o muslimanskih manjšinah in skupnosti v Srednji in Vzhodni Evropi«, na kateri so med drugim obravnavali svoja prizadevanja proti islamofobiji in njihove vloge pri spodbujanju medverskega in medkulturnega dialoga. Na simpoziju je spregovoril tudi predstavnik sveta katoličanov na Poljskem (Islamska skupnost 2010)

OIC pretežno udejanja svojo politiko mednarodnih odnosov preko OZN, dialog z vladami vodi neposredno preko organizacije, z vladami držav, v katerih je muslimanska skupnost v manjšini, pa preko predstavnikov muslimanskih manjšin ali verskih skupnosti.

Na slovenskem prostoru je zaznati dejavnosti Inštituta za etnične in regionalne študije, ki združuje ljudi, ki bi želeli povedati svoje mnenje, ali posredovati drugim svoje predloge za ohranitev miru, za boljše razumevanje in strpnost med ljudmi, za spravo in sodelovanje ter zaščito ljudi, ki so pripadniki narodnostnih ali verskih manjšin. Organizacija je v okviru svojih dejavnosti izpeljala:

Projekt Mariborska pobuda, Prispevek verskih skupnosti k spravi in strpnosti, sodelovanju, demokraciji in človekovim pravicam v jugovzhodni Evropi (2001), s cilji prispevati k spravi, strpnosti in sodelovanju med narodi, širiti kulturo dialoga in spoštovanja mnenja drugih, izboljšati izobraževalne programe kakor tudi verski pouk, uresničevanja idej in namenov pobude, povečati širjenje idej in ciljev pobude v verskih sredstvih obveščanja, utrjevati spoštovanje načela politične, verske, kulturne in etnične pluralnosti, spodbujati - na makro in mikro ravni – sožitje v večkulturni in večverski družbi, širiti uresničevanje mednarodnih norm o verskih svoboščinah in pravicah, podpirati demokratično udeležbo ljudi v procesih odločanja na vseh ravneh brez diskriminacije, povečati možnosti za postopno vključevanje držav iz regije v evropske mednarodne strukturi (ISCOMET INŠTITUT, Projekt mariborska pobuda).

Mednarodno konferenco o verski diskriminaciji – katere udeleženci so bili predstavniki verskih skupnosti, predstavniki vladnih inštitucij in strokovnjaki iz tega področja.

Udeleženci konference so si izmenjali svoja mnenja o verski svobodi, pri čemer je iz njihovih izjav mogoče razbrati, da manjšinske verske skupnosti niso zadovoljne s položajem, ki ga imajo nasproti večjim cerkvam (VOX LIBERA, 2007).

Na spletnih straneh lahko preberemo, da evangeličanska cerkev, kot je povedal škof evangeličanske cerkve, Geza Erniša, ekumenski dialog vodi tudi s srbsko pravoslavno cerkvijo in muslimani, vendar je ta dialog in sodelovanje manjšega obsega kot z rimokatoliki.

Tudi vodja islamske skupnosti v Sloveniji je mnenja, da bi lahko bilo sodelovanje med različnimi verskimi skupnostmi v Sloveniji boljše, a je že to dobro, da se verske skupnosti zavedajo pomena sodelovanja (Nedžad Grabus, 2011)

V sklopu izvajanja ankete sem izvedel manjši intervju s tajnikom islamske skupnosti Slovenije, Nezvetom Poričem, s vprašanjem, kakšno mnenje ima o dialogu med verskimi skupnostmi v Sloveniji.

Povedal je, da je sodelovanje med verskimi skupnostmi na formalni ravni, kljub manjšemu obsegu zadovoljivo in da voditelji štirih največjih verskih skupnosti v Sloveniji, rimokatoliške cerkve, islamske skupnosti Slovenije, pravoslavne cerkve in evangeličanske

cerkve dobro sodelujejo, plod njihovega sodelovanja je bila v letu 2010 skupna izjava o družinskem zakonu, v letu 2011 pa skupna izjava ob dvajseti obletnici osamosvojitve Slovenije, vendar to ni dovolj za medsebojni dialog, ki bi ga verske skupnosti potrebovale. Pričakoval je, da se bodo aktivnosti, ki so bile v letu medkulturnega dialoga (2008) začrtane, tudi nadaljevale, a se to ni zgodilo v pričakovanem obsegu. Slovenska družba ima po njegovem mnenju še vedno zelo ozke poglede do drugačnih in je še preveč zaprta, da bi jih v svoje okolje sprejela kot sebi enake.

4.3.1 OBLIKE DIALOGA MED VERAMI IN KULTURAMI

Med različnimi oblikami dialoga se mi zdi pomembno, da poznamo razliko med formalnim ali medinstitucionalnim dialogom in neformalnim oziroma zunajinstitucionalnim dialogom. Organiziran dialog med narodi, etničnimi in verskimi skupnostmi, institucijami, kot so cerkve, izobraževalne skupnosti, politične stranke, kakor tudi dialog med posamezniki, če ti predstavljajo določeno skupino ali institucijo in zagovarjajo skupne interese, je medinstitucionalni dialog, medtem ko zunajinstitucionalni ali neformalni dialog poteka več ali manj na osebni ravni, med posamezniki ali skupinami, ne glede na to ali ti predstavljajo kakšno institucijo ali ne (Kreačič, 2004).

Svet Evrope je nedvomno ena najpomembnejših organizacij, ki si je zadala cilj spodbujati in s svojimi aktivnostmi oblikovati politike medkulturnega in medverskega dialoga, predstavnikov civilne družbe na nacionalni, regionalni in lokalni ravni, tako med družbami v Evropi in Evropo in njenim sosodstvom. Aktivnosti Sveta Evrope za izvajanje medkulturnega in medverskega dialoga so naravnane glede na raznolikosti prebivalstva in nastanek multikulturalnosti v Evropi, ki so posledica povečanih migracij in svetovne globalizacije sodobnega časa. Rezultat tega dela naj bi dosegel medkulturni in medverski dialog na neformalni ravni, na temelju medsebojnega spoštovanja in priznavanja drugačnosti, izmenjavo mnenj med posamezniki in skupinami iz različnih etničnih, kulturnih, verskih in jezikovnih družbenih okolij.

Za doseg tega cilja so bile podpisane različne listine, konvencije in deklaracije med državami članicami Evropske unije:

- spodbujanje in varstvo raznolikosti sta bili temi Evropske listine o regionalnih in manjšinskih jezikih (1992),
- Okvirna konvencija o varstvu narodnostnih manjšin (1995),
- Konvencija o udeležbi tujcev v javnem življenju na lokalni ravni (1992),
- leta 2005 je bila izdelana Farska deklaracija o strategiji Sveta Evrope za razvoj medkulturnega dialoga itd.

Svet Evrope deluje kot medvladna organizacija, ki s svojo politiko preko institutov komisij, kot so :

- Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti,
- Agencija Evropske unije za temeljne človekove pravice,
- Evropska komisija za demokracijo skozi pravo,
- Center sever-jug,

pomembno vpliva z zagovarjanjem svojih politik in sodelovanjem z mednarodnimi partnerji na širši svet v smislu udejanjanja medkulturnega dialoga.

Prelomnica s strani Sveta Evrope pri udejanjanju in spodbujanju medkulturnega in medverskega dialoga je vsekakor leto 2008, katero je bilo proglašeno za leto medkulturnega dialoga. Ob tej priložnosti je bila izdana Bela knjiga Sveta Evrope o medkulturnem dialogu z naslovom » Živeti skupaj v enakopravnosti in dostojanstvu« in je bila naslovljena na vsa področja družbenega življenja, kot je šolstvo in kultura ter s tem povezanimi ustanovami, civilne družbe, zlasti na področju mladine, medijem, na področje dela, politiko, verske skupnosti in v samo družbeno okolje, kjer ljudje prebivamo in se družimo. Vsa ta okolja knjiga tudi priporoča za izvajanje neformalnega dialoga med posamezniki in skupinami (Bergant et al., 2009).

Tudi Slovenija je v letu medkulturnega dialoga sprejela cilje v zvezi spodbujanja in udejanjanja medkulturnega dialoga kot eno od štirih prioriteta predsedovanja Slovenije Evropski uniji. Koordinator aktivnosti v zvezi z letom medkulturnega dialoga je bilo Ministrstvo za kulturo, katerega resorni minister je imenoval medresorsko delovno skupino Nacionalni koordinacijski odbor, v katerem so sodelovali predstavniki Ministrstva za kulturo, Ministrstva za zunanje zadeve, Ministrstva za šolstvo in šport, Ministrstva za visokošolstvo, znanost in tehnologijo, Urada RS za mladino, Službe vlade RS za evropske zadeve in Urada vlade RS za komuniciranje. Odbor je pripravil nacionalno strategijo evropskega leta medkulturnega dialoga, katere program naj bi prispeval k oblikovanju trajnostnega procesa medkulturnega dialoga z opredeljenimi cilji:

- Spodbujanje medkulturnega dialoga, ki krepi sposobnost živečih v EU, da delujejo v bolj odprtem, a tudi bolj kompleksnem kulturnem okolju in znotraj držav članic ter izven njih spodbujajo različne kulturne identitete in prepričanja.
- Poudarjanje medkulturnega dialoga kot priložnosti, da prispevamo k raznoliki in dinamični družbi v Evropi in svetu.
- Ozaveščanje vseh ljudi, zlasti mladih, o pomembnosti razvoja dejavnega in v svet odprtega evropskega državljanstva, ki spoštuje kulturno raznolikost in je osnovana na skupnih vrednotah EU, kakor so določene v 6. členu Pogodbe o EU in v listini o temeljnih pravicah EU.
- Poudarjanja prispevka različnih kultur in izražanja kulturne raznolikosti k dediščini in načinom življenja v državah članicah EU.

Za doseganje zadanih ciljev so izdelali program dejavnosti za spodbujanje medkulturnega in medverskega dialoga:

- Organizacija prireditev in dajanje pobud na evropski in nacionalni ter regionalni ravni s ciljem spodbujati medkulturni dialog z neposrednim vključevanjem ali drugimi načini doseganja čim večjega števila ljudi ter s poudarjanjem dosežkov in izkušenj v zvezi z evropskim letom medkulturnega dialoga, s poudarkom v zvezi z državljansko vzgojo in učenjem sprejemanja drugačnih ljudi in njihove različnosti.
- Informacijske in promocijske kampanje zlasti v sodelovanju z mediji in organizacijami civilne družbe na ravni EU in na nacionalni ravni za razširjanje ključnih sporočil o ciljih leta medkulturnega dialoga in priznavanje najboljših praks, zlasti med mladimi in otroki.

- Raziskave in študije na ravni EU in na nacionalni ravni, posvetovanja z nacionalnimi skupinami civilne družbe (Statistični urad RS, Medkulturni dialog v Sloveniji, 2009). Aktivnosti v zvezi z spodbujanjem medkulturnega in medverskega dialoga se pojavljajo v vseh pomembnejših projektih Sveta Evrope že dolgo vrsto let, denimo že leta 1975 so evropski ministri za izobraževanje podprli medkulturne razsežnosti v izobraževanju. Nasploh je skozi literaturo moč zaznati, da naj dejavnosti na področju medkulturnega dialoga temeljijo skozi izobraževalni sistem, katerega akterji so izpeljali kar nekaj projektov, kot jih navaja Goranka Kreačič v predstavitvi projekta Sveta Evrope iz leta 2004 »Medkulturno izobraževanje, izziv verske raznolikosti in dialog v Evropi«:

- izpopolnjevanje učiteljev in stroški izobraževanja priseljenjskih otrok, ki se je končal s simpozijem leta 1982 v Aquili, v Italiji, in je po njenem mnenju postavil okvirje za nadaljne projekte iz področje medkulturnega dialoga tudi na področju kulture, dediščine in mladine;
- izobraževanje v demokratično državljanstvo, ki se je pričelo leta 2003 s ciljem krepitve demokratične družbe z razvijanjem, oblikovanjem in spodbujanjem solidne državljske kulture in skupnih temeljnih vrednotah, kot so spoštovanje razlik, strpnost in razumni dialog;
- medkulturni dialog in preprečevanje konfliktov je projekt Sveta Evrope, katerega raziskave so posvetile veliko pozornost razlogom, ki spodbujajo kulturne, verske in etnične konflikte in so bile v pomoč Svetu Evrope pri pripravi načrtov in opredelitvi prednostnih področij medkulturnega in medverskega dialoga;
- medkulturno izobraževanje, izziv verske raznolikosti in dialog v Evropi je projekt Sveta Evrope; je projekt, ki temelji na potrebi držav članic Evropske unije, da spregovorijo o temah, ki se dotikajo verske raznolikosti. Snovalci tega projekta so želeli izobraževalnim uradom, šolam, raziskovalnim inštitutom in učiteljem, ki delajo v različnih sistemih, posredovati glavne smernice, zamisli, merila in praktične nasvete, kako izvajati medkulturno izobraževanje s ciljem »naučiti se živeti skupaj«.

V predstavitvi tega projekta je zanimiva sklepna misel, da kljub prizadevanjem spodbujanja medverskega in medkulturnega dialoga in vsem projektom s tem v zvezi, vse skupaj ostaja v zraku, kar je podkrepila z navedbo tragičnega dogodka leta 2004 oz. v času predstavitve projekta, ki je do takrat veljala za najbolj strpno okolje do kulturnih in političnih razlik, ko so islamski skrajneži umorili nizozemskega politika Pyma Fortyna in nizozemskega režiserja Thea van Goha (Kreačič, 2004).

Tudi iz slovenske nacionalne strategije za izvedbo Evropskega leta medkulturnega dialoga 2008, v kateri Slovenija razume medkulturni dialog kot proces, ki spodbuja odprto in kompleksno kulturno okolje in je kot predsedujoča EU zasnovala prispevek medkulturnega dialoga znotraj EU in v svetu, ki temelji na skupni, vendar raznoliki dediščini, in se pojavlja na različne načine življenja državljanov, ki začasno ali stalno živijo v EU, je razvidno, da pretežni del nalog te strategije temelji na vzgoji in izobraževanju.

Začetek leta medkulturnega dialoga 2008 s programom projektov, prireditvev in različnih dejavnosti, povezanih s kulturo, z mladimi, izobraževanjem, migracijami, manjšinami, religijo v vseh državah članicah EU, je Slovenija zaznamovala z otvoritveno slovesnostjo v

sodelovanju z Evropsko komisijo v kongresnem centru Cankarjev dom, na kateri je naša država sočasno obeležila tudi začetek predsedovanja EU.

V sklopu otvoritvene slovesnosti je Ministrstvo za kulturo pripravilo januarja 2008 mednarodno konferenco »Medkulturni dialog kot temeljna vrednota EU« in slovesna inavguracija Leta na ravni skupnosti.

Od 10. do 13. aprila 2008 je potekala mednarodna konferenca »Evropa, svet in humanost v 21. stoletju, ki je odprla in zastavljala vprašanja o tem, kaj lahko Evropa danes na podlagi svojega humanističnega izročila ponudi kot svoje sporočilo, ko gre za razumevanje temeljnih problemov globalnega sveta in sodobne Evrope.

12. in 13. junija 2008 je potekalo srečanje predstavnikov evropskih kulturnih stičnih točk. Ministrstvo za zunanje zadeve je:

- 14. in 15. maja 2008 organiziralo mednarodno konferenco »Zunanja politika EU in kultura,
- ob izidu najnovejše številke Sarajevskih zvezkov je Ministrstvo za zunanje zadeve RS v sodelovanju z delegacijo Evropske komisije v Tirani 5. maja 2008 priredilo okroglo mizo z naslovom Zahodni Balkan in evropska perspektiva, ki se je poleg avtorjev in urednikov časopisa udeležil tudi evropski komisar za znanost in raziskave, dr. Janez Potočnik. Sarajevski zvezki so literarna publikacija, ki že od leta 2002 povezuje prostore nekdanje Jugoslavije, vsaka izmed izdanih ima svojo lastno literarno temo (sodobni roman, sodobna drama, sodobna poezija ...), poleg tega pa se Zvezki sprašujejo tudi o pomembnih socialnih vprašanjih Balkana, njegovi zgodovini, položaju v širšem evropskem prostoru in mnogih drugih problematikah. Vsaka številka v 30.000 izvodih prispe v knjižnice, knjigarne, na različne seminarje in druge pomembne prireditve (airBeletrina, 2010).

Mladi so prednostna ciljna publika udejanjanja medkulturnega dialoga, saj ga je možno spodbujati skozi vzgojo in izobraževanje, kakor tudi preko aktivnosti, ki se jih mladi radi udeležujejo ter njihovega vsakodnevnega življenja. Pri tem imam v mislih medkulturni dialog na nivoju posameznika, za kar pa je še posebej pomembno znanje tujega jezika.

Ministrstvo za šolstvo je v letu medkulturnega dialoga s tem v zvezi pripravilo največ aktivnosti, ki so mladim nudile spoznavanje in zavedanje nujnosti medkulturnega dialoga. Organiziralo je dejavnosti, kot so natečaji, posveti, srečanja in konference ter izobraževanja s poudarkom na pridobivanju znanj, vedenj in socialnih izkušenj, ki so pomembne za strpno komunikacijo, složno sobivanje in medkulturni ter medverski dialog. Aktivnosti, ki jih je spodbujalo Ministrstvo za šolstvo in šport, so objavljene na spletni strani (www.mss.gov.si), aktivnosti so nedvomno povezale ogromno število mladih iz različnih kultur in verskih skupnosti, bilo je kar nekaj dogodkov, ki so v nadaljevanju pomembni za medkulturni in medverski dialog, aktivnosti so spodbujale srečanja v različnih jezikih, s posledico učenja in utrjevanja znanja tujih jezikov. Zelo pomembna so srečanja vzgojiteljev, učiteljev, profesorjev in drugih akterjev na področju vzgoje in izobraževanja na teme, kot so: Medkulturni dialog in poučevanje zgodovine, Izobraževanje za medkulturni dialog, Premostimo kulturne razlike z dialogom in druge.

Leto medkulturnega dialoga 2008 je po mojem mnenju doseglo svoj namen in povzročilo zelo pozitiven učinek v smislu udejanjanja medkulturnega in medverskega dialoga, saj se v letu 2009 in naprej v medijih pojavlja več gradiva na temo medkulturnih in medverskih

odnosov, kot ga je bilo objavljeno pred navedenim letom. Vzpodbudno je, da se projekti s tem v zvezi nadaljujejo in da nastajajo novi projekti, kot je projekt »Mladi ambasadorji medkulturnega dialoga«, za katerega osebno menim, da zajema vse oblike dejavnosti za uspešno nadaljevanje medkulturnega in medverskega dialoga, ki se nedvomno izvaja tako na institucionalni kakor tudi izveninstitucionalni ravni. Prizadevanja udeležencev za vzpostavitev medkulturnega in medverskega dialoga gredo v pravi smeri, kar je razvidno iz člankov, ki jih je moč prebrati iz različnih medijev. Le-ti potrjujejo, da se ljudje, predvsem mladi, vsaj zavedajo, da obstajajo medkulturne in medverske razlike, da jih lahko premostimo samo preko dialoga, v katerem se razvija občutek strpnosti, sožitje različnih kultur in vzajemno spoštovanje ter razumevanje drug do drugega.

Idealnih odnosov pa kljub temu ni mogoče pričakovati nikoli, saj je konflikt, upravičen ali neupravičen, del vsakdanjega življenja od najmanjše družbe, kot sta samo dve osebi, do velikih družbenih skupnosti, kultur in verstev. Tudi vojne in teroristične akcije, kot je bila nedavna v mesecu juliju 2011 na Norveškem, so še na žalost del vsakdanjega življenja, posledica le-teh pa je, da se medkulturni in medverski dialog upočasnjuje, v določenih obdobjih se ustavi ali se celo izniči njegovi do takratni rezultati.

5 PRIMERJALNI PREGLED DIALOGA (ODNOSOV) MED SLOVENSKO KULTURO IN ISLAMSKIMI TER RIMOKATOLIŠKIMI SKUPNOSTMI

5.1 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Beseda dialog se lahko nanaša na ožjo skupino aktivnosti med enako mislečimi ali različno mislečimi subjekti. Dialog med kulturami in verami oz. medkulturni dialog pa po definiciji, povzeti po Beli knjigi Evropske unije o medkulturnem dialogu, pomeni odprto, spoštljivo izmenjavo mnenj med posamezniki in skupinami različnih etičnih, kulturnih, verskih in jezikovnih družbenih okolij in dediščin. Ta širok pojem bi lahko označili kot odnos med kulturami in verami, saj se ta pojem odraža v mnogih vidikih, načinih življenja in obnašanja. Ker Slovenija leži na stičišču romanskega, germanskega in slovanskega kulturnega prostora, v njej pa delujejo tudi različne verske skupnosti, bom lahko v diplomski nalogi kar na slovenskem primeru večkulturne skupnosti primerjal odnose med verami in njihov odnos do širše slovenske kulture.

V raziskavi bom primerjal odnos do širše slovenske kulture med verniki islamske skupnosti v Sloveniji ter verniki rimokatoliške cerkve. Bolj točno, zanimalo me bo, kakšna razumevanja slovenske kulture ter odnosa lastne vere do le-te prevladujejo v islamski ter rimokatoliški skupnosti. Temelj te raziskave bo anketa z ustreznimi vprašanji, izvedena v dveh mestih v Sloveniji (najverjetneje Ljubljana in Maribor, a so tudi druge možnosti), med pripadniki tamkajšnjih islamskih in rimokatoliških skupnosti.

Rimokatoliška cerkev (RKC) in islamska skupnost v Sloveniji (ISS) sta dve največji verski skupnosti v naši deželi, a med njima je precej zanimivih razlik: število vernikov RKC je seveda mnogo večje kot število vernikov ISS; rimokatoličani pogosto menijo, da predstavljajo "avtohtono slovensko kulturo", medtem ko večina slovenskih muslimanov ali izvira iz Bosne in Hercegovine, ali pa so njihovi potomci, kar vnaša v slovenski prostor vsaj neke elemente nekoliko drugačne kulture. Rimokatoliška vera ima močno in večinsko tradicijo v Evropi, medtem ko je bil Islam, čeprav prisoten v Evropi že stoletja, v preteklosti praviloma na obrobju evropskega prostora, evropski kristjani pa so islam v preteklih stoletjih pogosto dojemali kot drugo, sovražno vero. Zaradi vseh teh specifičnih družbenih ter zgodovinskih dejavnikov v zvezi z rimokatoličani ter muslimani v Sloveniji je zanimivo vprašanje, ali se bodo vsaj nekateri od teh vidikov odražali v rezultatu ankete.

5.2 RAZISKOVALNA HIPOTEZA

Upanje je, da bo raziskava razsvetlila odnos rimokatoliških vernikov ter muslimanov v Sloveniji do širše družbe in kulture in morebiti pokazala na zanimive razlike v tem odnosu. Pričakovati je, da muslimani čutijo nekoliko večjo napetost med svojo versko identiteto in svojo slovensko identiteto, vendar ne veliko. Slovensko družbo tvorijo tako verniki različnih verskih skupnosti kot tudi nereligiozni ljudje in različna razumevanja o tem, kaj

slovenska družba in kultura je, so lahko ovira družbeni harmoniji in medsebojnem razumevanju, lahko pa so tudi dejavniki, ki prispevajo k pestrosti in nas medsebojno bogatijo. Ta raziskava želi prispevati k slednjemu.

5.3 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Prva tri vprašanja ankete so namenjena ugotavljanju strukture anketirancev, njihovo generacijsko, spolno, starostno, narodnostno, izobrazbeno in poklicno strukturo ter delovni status.

V nadaljevanju ankete so vprašanja oblikovana v obliki zaprtega tipa tako, da anketirani na vprašanje odgovori s pritrdilnim ali nikalnim odgovorom. Sprašujem po mnenjih anketiranih o svobodnem izražanju svoje identitete, kakšen odnos ima širša družbena skupnost do razlik v identiteti, o enakopravnosti verskih skupnosti in pogojih za njihovo dejavnost v primerjavi manjših verskih skupnosti nasproti večinski verski skupnosti. Skozi odmevne primere iz prakse, kot je gradnja mošeje in primer izbrisanih, sem želel dobiti mnenje anketiranih o tem, kdo ali kaj je vzrok za pojav konflikta v določeni družbi med verstvi, etničnimi skupinami, oziroma različnimi kulturami.

Skušal sem osnovati čim bolj reprezentativni vzorec, tako da sem anketo naslovil na pripadnike rimokatoliške in muslimanske verske skupnosti, opazovane spremenljivke pa sem poskušal čim bolj vsebinsko povezati na temo odnosov med verami in kulturami.

6 ANALIZA RAZISKAVE

6.1 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

6.1.1 STRUKTURA ANKETIRANIH

Tabela 1: Opredelitev spola

Ženske	Moški
30	22

Vir: lasten

Tabela 2: Opredelitev starosti

18-39	40-60	nad 60
23	24	5

Vir: lasten

Tabela 3: Opredelitev narodnosti

slovenska	bošnjaška	muslimanska
38	6	7

Vir: lasten

Tabela 4: Opredelitev izobrazbe

I. nedokončana osnovna šola	2
II. dokončana osnovna šola	2
III. poklicna šola – dvoletni program	7
IV. poklicna izobrazba – triletni program	8
V. srednja strokovna šola – gimnazijski maturant	12
VI. višja šola, visoka strokovna diploma	8
VII. visokošolska univerzitetna diploma	11
VII. podiplomski magisterij	2
VIII. podiplomski (doktorat znanosti)	/

Vir: lasten

Tabela 5: Opredelitev trenutnega statusa

dijak/študent	5
podiplomski študent	/
Zaposlen	38
Nezaposlen	2
Upokojen	7

Vir: lasten

6.1.2 REZULTATI ANKETE

Tabela 6: Opredelitev trenutnega statusa

1. Ali menite, da so narodnostna, verska in kulturna identiteta povezane (kako)?	DA	NE	
	24 + 5b	13 +7b +2 ne vem	
Ali menite, da so verske razlike v svetu dejanski razlog za konflikte?	STRINJANJE	NESTRINJANJE	
	2, 3, 3, 3, 2, 2, 2, 1, 3, 3, 2, 2, 3, 3, 2, 2, 1, 3, 1, 1, 1, 3, 2, 2, 1, 2, 1, 1, 1, 2, 1, 1, 1, 2, 1, 3, 1, 1, 3, 3, 3, 3	4, 4, 4, 4, 4, 4, 5, 5, 5	
3. V Republiki Sloveniji je registriranih 43 različnih verski skupnosti. Ali menite, da imajo verske manjšine dovolj pravic v primerjavi z večinsko versko skupnostjo?	DA	NE	
	11 +15	9 +16	
4. Ali menite, da je do problema z izbrisanimi prišlo zaradi nejasne zakonodaje, oziroma je problem nastal zaradi konflikta med večinsko etnično skupnostjo in priseljenci v R. Sloveniji?	ZAKONODAJA	KONFLIKT	DRUGO
	27+6b	9+ 6b	Problem je večplasten 3+2 +1b

5. Ali čutite konflikt med vašo versko identiteto krščanstva ali islama in svojo slovensko identiteto?	DA	NE	
	3+ 3b	37 +10 b	
6. Ali se kot (musliman počutite, počutijo) svobodni pri čaščenju na svoj način in izpovedovanju vere v Sloveniji?	DA	NE	DELNO
	18 +2b	7 11b	1
7. Zakaj menite, da se je izgradnja Đamije v Ljubljani zavlekla toliko let?	POLITIČNA ODGOVORNOST	NE STRPNOST	DRUGO
	12 - 7	11 +6b	Arhitektura ne spada v slov. prostor. 2 Ni bilo dialoga. 1 Denar. 5 Ne vem. 7 Strah pred neznanim. 2 Odklonilni odziv okolja.
8. Ali menite, da program izobraževanja v Republiki Sloveniji zagotavlja spoznavanje kulturne in predvsem verske raznolikosti?	DA	NE	
	18	31	
10. Poznate kakršen koli primer dialoga med vašo versko skupnostjo in drugimi verskimi skupnostmi?	DA	NE	
	1 – ekumenizem 9	43	
11. Kdo v določen okolju je po vašem mnenju odgovoren za spodbujanje dialoga med različnimi kulturami in verami?	Večinska etnična skupnost.	25 +9b	
	Manjšinska oz. manjšinske etnične skupnosti.	7-1b	
	Vsaka skupnost je	29	

	dolžna spoštovati in graditi dobre odnose.	
12. Kateri sistem je po vašem mnenju odgovoren za spodbujanje dialoga med kulturami in verami? (obkrožite lahko več odgovorov)	a) izobraževalni sistem (šolstvo)	39
	b) politični sistem (država in njene politične ustanove)	39
	c) kulturne ustanove in posamezniki v družbi, ki imajo čut večkulturnosti	17
	d) dobrodelne ustanove	7
13. Priznavanje večkulturnosti za vas pomeni spoštovanje:	a) pripadnika druge kulture ali vere v vašem okolju	25
	b) spoštovanje njegovega jezika, kulture in vere katere pripadnik je	27
14. Kakšen je po vašem mnenju odnos večinske etnične in verske skupnosti v Sloveniji do manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev ter manjšinskih verskih skupnosti?	zelo dober	4
	dober	18
	zadovoljiv	14 + 7b
	slab	5 + 6b

Vir: lasten

6.1.3 INTERPRETACIJA ANKETE

Anketo je izpolnilo dvainpetdeset anketirancev, od teh malo več kot polovica ženskega spola. Zadovoljen sem s starostno strukturo anketiranih, ki je porazdeljena na vse generacije, saj lahko imajo ljudje, generacijsko gledano, različne poglede na določena vprašanja. Tudi po izobrazbi in delovnem statusu je bila dosežena pestrost anketiranih.

K sodelovanju sem želel pridobiti več anketirancev, predvsem sem želel dobiti bolj referenčen vzorec s strani pripadnikov muslimanov, a mi tega žal ni uspelo. Pri nekaterih vprašanjih sem ločil odgovore glede na narodnostno pripadnost, ne pa pri vseh.

- Ali menite, da so vaša narodnostna, verska in kulturna identiteta povezane (kako)? Glede na določene navade, ki jih negujejo muslimani sem pričakoval, da se bodo pri tem vprašanju v večini opredelili za povezanost med versko in kulturno identiteto, vendar se je izkazalo, da temu ni tako, s tem se po mojem mnenju kaže določena asimilacija priseljencev in njihovih potomcev glede na večinsko kulturo.
- Ali menite, da so verske razlike v svetu dejanski razlog za konflikte? (Strinjanje - 1 2 3 4 5 – nestrinjanje)? Anketiranci so ne glede na versko pripadnost ocenili, da so verske razlike v svetu med močnejšimi razlogi za konflikte.
- V Republiki Sloveniji je registriranih 43 različnih verski skupnosti. Ali menite, da imajo verske manjšine dovolj pravic v primerjavi z večinsko versko skupnostjo? Mnenje anketiranih je pri tem vprašanju razdeljeno na polovico tudi glede na strukturo anketiranih po narodnosti.
- Ali menite, da je do problema z izbrisanimi prišlo zaradi nejasne zakonodaje, ali zaradi konflikta med večinsko etnično skupnostjo in priseljenci v R. Sloveniji? Pri tem vprašanju je obveljalo večinsko mnenje vseh anketiranih ne glede na narodno pripadnost, da je do problema z izbrisanimi prišlo zaradi nejasne zakonodaje in ne zaradi konflikta med večinsko etnično skupnostjo in priseljenci oziroma napetosti med njima, kar me je nekoliko presenetilo glede na poročanje medijev in drugega dogajanja okrog tega vprašanja.
- Ali čutite konflikt med vašo versko identiteto (krščanstva ali islama) in svojo slovensko identiteto? Pri tem vprašanju so anketirani skoraj brez dileme negirali konflikt med identitetama vere in slovenske kulture. Po mojem mnenju so Sloveniji izrazili priznanje o tolerantnosti do verskega vprašanja.
- Ali se kot (musliman počutite, počutijo) svobodni pri čaščenju na svoj način in izpovedovanju vere v Sloveniji? Na delno provokativno vprašanje je večina anketiranih muslimanske narodnosti odgovorilo nikalno, njihovo trditev je potrdilo tudi nekaj pripadnikov slovenske narodnosti. Dva pripadnika muslimanske narodnosti sta odgovorila, da se počutita svobodna pri čaščenju na svoj način in

izpovedovanju svoje vere. Tretjina ali skoraj polovica anketiranih slovenske narodnosti na to vprašanje ni odgovorilo.

- Zakaj menite, da se je izgradnja Đamije v Ljubljani zavlekla toliko leta? Pri odgovorih na to vprašanje se občuti nekoliko napetosti med pripadniki obeh verskih skupnosti. Kaže se določen strah s strani večinske skupnosti do objekta kot simbola islamske vere, nekaj več kot polovica anketiranih muslimanov pa pri tem vidi določeno nestrpnost Slovencev do islamske vere. Menim, da se pri tem konfliktu kaže pomanjkanje dialoga.
- Ali menite, da program izobraževanja v Republiki Sloveniji zagotavlja primerno spoznavanje kulturne in verske raznolikosti? Večina odgovarja, da izobraževalni sistem ne zagotavlja poznavanja kulturne in verske raznolikosti, pri čemer predstavniki ene kot druge verske skupnosti menijo, da v škodo njihove kulture in vere.
- Ali lahko opišete primer dialoga med vašo versko skupnostjo in kakšno drugo versko skupnostjo? Anketiranci praktično ne poznajo nobenega primera medkulturnega ali medverskega dialoga. V Sloveniji je jezikovna, etnična in kulturna pestrost pripadnikov bivše države del vsakdanjega življenja že od prej, nedvomno pa od konca druge svetovne vojne. Vzpostavil se je neformalni dialog na osebni ravni z značilnostmi sožitja med različnimi etničnimi, kulturnimi in verskimi pripadniki, katerega se kljub vsakodnevemu udejanjanju anketirani pri odgovoru na to vprašanje po mojem mnenju niso zavedali.
- Kdo je po vašem mnenju odgovoren za spodbujanje dialoga med različnimi kulturami in verami?
- Kateri sektor družbe je po vašem mnenju najbolj odgovoren za spodbujanje dialoga med kulturami in verami?
- Priznavanje večkulturnosti za vas pomeni ...
- Kakšen je po vašem mnenju odnos večinske etnične in verske skupnosti v Sloveniji do manjšinskih etničnih in verskih skupnosti?

Z odgovori na zadnja štiri vprašanja so anketirani podali oceno na splošno stanje, kot ga vidijo glede medsebojnih odnosov, tako na nivoju formalnega kot neformalnega dialoga in ne kažejo večjega konflikta med pripadniki različnih narodnostnih, etničnih, kulturnih in verski skupnosti.

Rezultati raziskave, natančneje nekatere opazovane spremenljivke sicer kažejo določeno nesprejemanje drugačnosti v slovenski družbi, tako iz vidika kulturne, kot verske raznolikosti, vendar manj od mojih pričakovanj. Večina anketirancev je izrazila razumevanje in veliko mero tolerance do drugačnih tako po kulturni kot verski pripadnosti, saj so mnogi pripadniki rimokatoliške cerkve izrazili mnenje, da muslimani v Sloveniji nimajo dovolj svobode pri čaščenju svoje vere, obratno so pripadniki muslimanske vera izrazili svojo enakopravnost z drugimi verami pri čaščenju svoje vere. Odnos večinske etnične in verske skupnosti do manjšinskih so v povprečju anketirani ocenili bolje kot zadovoljivo.

Vzpodbudno je, da anketirani od političnega sistema, predvsem pa od izobraževalnih ustanov pričakujejo odgovornost za spodbujanje dialoga med kulturami in verami, s tem, da so predstavniki obeh verskih skupnosti enotni, da bi lahko izobraževalni sistem v

sklopu svojih rednih obveznosti bolje uredil spoznavanje kultur in verstev, pri čemer vsaka od verskih skupnosti **po mojem mnenju meni**, da je prav njihova vera prikrajšana v izvajanju državnega vzgojno izobraževalnega programa v smislu spoznavanja oziroma učenja njihove kulture in vere.

Posebej zanimivo je, da je več kot devetdeset odstotkov anketiranih ne glede na izobrazbo ali starost izjavilo, da ne pozna nobenega primera medkulturnega ali medverskega dialoga. Ta rezultat me ne preseneča, saj tudi sam pred izvajanjem te raziskave nisem zaznal aktivnosti na tem področju, oziroma tej temi nisem posvečal posebne pozornosti. Odgovorov na ta rezultat je lahko več, sam se omejujem na dve možnosti, in sicer da se v slovenskem družbenem okolju zavedamo kulturnih in verskih razlik, a še nismo pripravljeni na dialog, ali pa da tej temi ne posvečamo toliko pozornosti, ker smo naučeni živeti v večkulturni skupnosti, ki že gradi medsebojno spoštovanje tako na formalni kot na neformalni ravni, ne glede na etnično, narodnostno ali versko pripadnost našega soseda. Sam se nagibam k slednjemu, s čimer mislim, da smo v Sloveniji dovzetni za sprejemanje svoje etnične, jezikovne, kulturne in verske pestrosti.

7 ZAKLJUČEK

Kulturna in verska raznolikost je na območju evropske celine ukoreninjena skozi vso njeno zgodovino. Na relativno majhnem teritoriju je naseljeno veliko število narodov, katerih državne meje se ne pokrivajo, z nastankom in širitvijo Evropske unije pa meje tudi izgubljajo svoj pomen, posledično pa nastaja bogatejša kulturna, verska in etnična raznolikost populacije, ki živi na tem območju. Znotraj Evropske unije sem v raziskavi obravnaval odnose med kulturami in verami na primeru slovenske države. Kot ena izmed najmlajših držav je nastala z odcepitvijo iz federacije narodov, katerih priseljenci skupaj z avtohtonim prebivalstvom tvorijo značilno večkulturno skupnost, ki je po narodnostni strukturi nekoliko drugačna kot v pretežnem delu Evrope, kjer so prevladovali priseljenci iz južnih delov Evrope, Turčije in Maroka ter drugih manj razvitih delov sveta, predvsem tistih, kjer so imele zahodnoevropske države svoje kolonije. Danes je preseljevanje del vsakdanjega življenja, izobraževanja, dela in iskanja novih priložnosti, proces globalizacije pa še bolj intenzivno oblikuje večkulturno družbo z vsemi oblikami medsebojnih odnosov, ki jih le-ta prinaša.

Značilnost raznolikosti v načinu življenja predstavnikov neke družbe ni samo v večkulturnosti, temveč tudi v pripadnosti različnim verskim skupnostim in cerkvam. Moja raziskava temelji na primerjavi odnosov slovenske kulture do rimokatoliške in islamske vere ter odnosov med verskimi skupnostmi. Ugotovitve so pokazale, da je pravni položaj za etnične, narodnostne in verske skupnosti v Evropi različen, medtem ko nekatere države priznavajo manjšinam veliko avtonomijo in svobodo, druge zagovarjajo, da se predstavniki drugačnih kultur čim prej asimilirajo in tako postanejo del večinske skupnosti. Odnose z verskimi skupnostmi skoraj vse evropske države z zelo redkimi izjemami rešujejo z ločitvijo države od cerkve ali sekularnostjo. S tem lahko skozi svojo zakonodajo zagotavljajo približno enake pravice vsem verskim skupnostim v državi oziroma s tako naravnano pravno ureditvijo zagotavljajo versko svobodo za svoje državljane.

Slovenska Ustava in zakonodaja veljata na tem področju, zaradi poznega nastanka nove države za moderno, kajti v besedilu Ustave, kakor tudi v vsebini posebnih zakonskih in podzakonskih predpisov zagotavljata pravice in svobodo tako manjšinskemu prebivalstvu kakor verskim skupnostim. Vprašanje je samo, v kolikšni meri se pripadniki različnih manjših narodov in verskih skupnosti počutijo enakopravne nasproti večjemu oziroma avtohtonemu prebivalstvu.

Na področju odnosov do manjšinskih narodov je Slovenija podelila posebne pravice madžarski in italijanski manjšini ter romski skupnosti, ostali pripadniki manjših narodov, ki živijo pri nas, si morajo svoje pravice iskati skozi predpise o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kar lahko vnaša nezaupanje slednjih do naše pravne ureditve.

Na področju z Ustavo predpisano enakopravnostjo verskih skupnosti pred zakonom sem skozi raziskavo zaznal nekoliko napetosti med predstavniki manjših verskih skupnosti in večinsko rimokatoliško cerkvijo. Po mojem mnenju so napetosti posledica dejstva, da sta v obravnavo bila podana dva predloga nasprotnih polov, in sicer tako imenovan Guliučev zakon kot predlog leve in sprejet predlog takratne vlade kot predlog desne in

večinskega zagovornika rimokatoliške cerkve. Po drugi strani pa zakon zraven zagotavljanja verske svobode omogoča tudi financiranje verskih skupnosti, kar ni v skladu z načelom ločitve države in cerkve. Levji delež proračunskega denarja, ki ga država porabi za financiranje delovanja verskih skupnosti na podlagi Zakona, pripada večinski rimokatoliški cerkvi, manjši delež dobijo tudi evangeličanska in pravoslavna cerkev ter islamska skupnost Slovenije. Več kot trideset manjših verskih skupnosti na sredstva države na podlagi Zakona o verski svobodi ne more računati.

Razlogov za udejanjanje dialoga med kulturami in verami je dovolj. Potrebo po dialogu je zaznati pri vseh institucijah: verskih, političnih in kulturnih.

Raziskavo odnosov sem omejil na dve verski skupnosti: rimokatoliško cerkev (RKC) in islamsko skupnost. Ugotovil sem, da obe instituciji v svetovnem merilu na svoj način zagovarjata in udejanjata dialog, prva skozi organizacijo ekumenskega gibanja, ki temelji na povezovanju katoliških verskih skupnosti, druga skozi Organizacijo islamske konference (OIC), ki temelji na združevanju muslimanskih držav in njihovih politik. Pri obeh organizacijah je zaznati poudarek na pripravljenosti udejanjanja medkulturnega in medverskega dialoga tudi zunaj okvirjev svojih povezovanj, kar je zelo vzpodbudno.

Temelj udejanjanja medkulturnega in medverskega dialoga sta nesporno Organizacija Združenih Narodov (OZN) in Svet Evrope. Slednji velja za utemeljitelja medkulturnega dialoga v Evropski Uniji, ki skozi svojo politiko in politikami držav članic po mojem mnenju zelo uspešno spodbuja in širi dejavnosti medkulturnega in medverskega dialoga v Evropski Uniji kot celoti kakor tudi v posameznih državah članicah.

Slovenija je v letu 2009 kot predsedujoča država članicam Evropske Unije, prevzela odgovornost udejanjanja in spodbujanja medkulturnega in medverskega dialoga s poudarkom na izobraževalnem in kulturnem področju ter področju medkulturnega spoznavanja, predvsem mladih predstavnikov iz različnih kultur in verstev. V nalogi sem naštel kar nekaj zelo uspešno izvedenih projektov s strani institucij, za katere se je v izvedeni anketi izkazalo, da ljudje od njih tudi pričakujejo udejanjanje medkulturnega in medverskega dialoga. To so na prvem mestu izobraževalne institucije, nato politične organizacije in kulturne organizacije. Programi projektov so temeljili na udejanjanju medinstitucionalnega dialoga s ciljem doseči neformalen dialog na osebni ravni različnih pripadnikov družbe, ki temelji na medsebojnem spoštovanju, strpnosti do drugačnih in želji naučiti se živeti skupaj.

Za preverjanje rezultatov dosedanjih prizadevanj pri udejanjanju medkulturnega in medverskega dialoga v slovenskem prostoru sem izdelal anketo, ki sem jo naslovil na pripadnike slovenskih muslimanov in pripadnike slovenske rimokatoliške cerkve.

Iz rezultatov ankete nisem dobil občutka, da anketirani čutijo medsebojno napetost zaradi zgodovinskih dejavnikov sovražnosti med verama. Nasprotno, vzorec odgovorov na opazovane spremenljivke se samo nekoliko razlikuje glede na versko pripadnost anketirancev in daje občutek medsebojnega spoštovanja in razumevanja med pripadniki obeh verskih skupnosti z zavedanjem, da obstajajo razlike v verskih nazorih, dočim kulturne razlike skozi odgovore na anketna vprašanja niso bile izražene. Katoliški verniki v večini čutijo povezavo s svojo versko in kulturno identiteto, dočim slovenski muslimani svojo versko in svojo kulturno identiteto, kljub neločljivi povezavi, ki se kaže vsaj v načinu prehranjevanja, niso prepričljivo izrazili. Eni kot drugi so večinskega mnenja, da je do

problema z izbrisanimi prišlo zaradi nejasne zakonodaje in ne zaradi konflikta med večinsko etnično skupnostjo in priseljenci oz napetosti med njima, kar me je nekoliko presenetilo glede na poročanje medijev in drugega dogajanja okrog tega vprašanja.

Največjo napetost med pripadniki obeh verskih skupnosti sem občutil pri odgovorih na vprašanje o gradnji džamije, kjer se kaže določen strah s strani večinske skupnosti do objekta kot simbola islamske vere, nekaj več kot polovica anketiranih muslimanov pa pri tem vidi določeno nestrpnost Slovencev do islamske vere.

Eni kot drugi z večino menijo, da izobraževalni sistem ne zagotavlja poznavanja kulturne in verske raznolikosti, pri čemer predstavniki ene kot druge verske skupnosti menijo, da v škodo njihove kulture in vere.

Več kot devetdeset odstotkov anketiranih ne glede na izobrazbo ali starost je izjavilo, da ne pozna nobenega primera medkulturnega ali medverskega dialoga. Ta rezultat me ne preseneča, saj tudi sam pred izvajanjem te raziskave nisem zaznal aktivnosti na tem področju, oziroma tej temi nisem posvečal posebne pozornosti.

Odgovorov na ta rezultat je lahko več, sam se omejujem na dve možnosti, in sicer da se v slovenskem družbenem okolju zavedamo kulturnih in verskih razlik, a še nismo pripravljeni na dialog, ali pa da tej temi ne posvečamo toliko pozornosti, ker smo naučeni živeti v večkulturni skupnosti, ki že gradi medsebojno spoštovanje tako na formalni kot na neformalni ravni, ne glede na etnično, narodnostno ali versko pripadnost našega soseda. Sam se nagibam k slednjemu, s čimer mislim, da smo v Sloveniji dovzetni za sprejemanje svoje etnične, jezikovne, kulturne in verske pestrosti.

LITERATURA IN VIRI

Literatura:

- ANDREJČ, Gorazd, TOŠ, Marjan (2009). *Na poti k strpnosti*. Pokrajinski Muzej Maribor, Maribor.
- BERGANT, Damjan, JAZBEC, Milan, POGAČNIK, Marko (2009). *Bela knjiga Sveta Evrope o medkulturnem dialogu »Živeti skupaj v enakopravnosti in dostojanstvu«*. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, Sektor za načrtovanje politik in raziskave, Ljubljana.
- GOSTINČIČ, Jurij (2002). Antiseminizem od znotraj. *Mladina*. Letnik 2002, št. 20. Str.41
- HORVAT Marjan, 2010 *Mladina*, Konec večkulturnosti. *Mladina*. Letnik 2010 št. 51, 52. str. 42
- KERMAUNER, Taras (1991). *Slovenska kultura in verska izkustva*. ČGP Delo, Ljubljana.
- KERŠEVAN, Marko (1989). *Religija in slovenska kultura, ljudska religioznost, civilna religija in ateizem v Sloveniji*. Znanstveni inštitut filozofske fakultete v Ljubljani in Partizanska knjiga, Ljubljana.
- KERŠEVAN, Marko (1996). *Cerkev, politika, Slovenci po letu 1990*. Enotnost, Ljubljana.
- KLOPČIČ, Vera, KOMAC, Miran, KRŽIŠNIK-BUKIČ, Vera (2003). *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati in Srbi v Republiki Sloveniji*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- KREAČIČ, Goranka (2004). Medkulturno izobraževanje, izziv verske raznolikosti in dialog v Evropi. *Revija za teorijo in raziskave vzgoje in izobraževanja*. Letnik 15, št. 1/2 (pomlad/poletje), str. 63-84.
- PAŠIČ, Ahmed (2005). *Islam in muslimani v Sloveniji*. Učila internacional založba d.o.o., Tržič.
- POTOČNIK, Dragan (2005). *Poti Islama*. Večer, Letnik 2005, št. str. 48, 5. november 2005.

PREDPISI

- (1976). Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Republiki Sloveniji (ZPPVS). Ur. l. SRS št. 15/76, Ur.l. SRS št. 42/86, Ur.l. RS št. 22/91.
- (1991). Ustava Republike Slovenije (URS). Ur. l. 331/91, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06.
- (1994). Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin Ur. l. RS št. 33/94.
- (1994). Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (ZSNS). Ur.l. RS, št. 65/1994
- (1996). Zakon o osnovni šoli (ZOsn). Ur. l. RS, št. 12/96 Spremembe: Ur. l. RS, št. 33/97, 54/00 Odl. US: U-I-72/96, 59/01, 71/04, 23/05-UPB1, 53/05, 70/05-UPB2, 60/06 (63/06 popr.), 81/06-UPB3, 102/07).
- (1998). 157. Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (Ur. l. RS, št. 4/98, 13.03.98).
- (1998). Zakon o ratifikaciji Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (MKUNM) Ur. l. RS, št. 4/98.
- (2007). Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS). Ur. l. RS, št. 33/2007, Ur. l. RS, št. 54/2010 Odl.US: U-I-15/10-13.
- (2007). Zakon o verski svobodi (ZVS). Ur. l. RS, št. 14/2007 z dne 16. 02. 2007.

INTERNETNI VIRI:

- AIRBELETRINA L. (2010). *Sarajevski zvezki*. Dostopno 19. 09. 2011 na: <http://www.airbeletrina.si/scena/zgodilo-se-je/2942>.
- Informacijski urad SE2008 Sprejeta Bela knjiga Sveta Evrope o medkulturnem dialogu Dostopno 29. 11. 2011 na: http://www.coe.si/sl/novice/sprejeta_bela_knjiga_sveta_evrope_o_medkulturnem_dialogu/.
- COE (2011). Dostopno 11. 06. 2011 na: <http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/>.
- Človekoljubno dobrodelno društvo UP (2011). Dostopno 11. 06. 2011 na: <http://www.up-jesenice.org/novice/mednarodna-konferenca-embracing-diversity>.

- GRABUS, Nedžat (2011) *Sodelovanje bi lahko bilo boljše*, Dostopno 05. 08. 2011 na: <http://www.sio.net/slovenija/aktualno/2010>) po mnenju erniše

- E-DNEVNIK, Spletni romski časopis (2011). Dostopno 12. 06. 2011 na: <http://www.ednevnik.si/?u=romi>.

- ISCOMET INŠTITUT (2011). *Projekt mariborska pobuda. Prispevek verskih skupnosti k spravi, strpnosti, sodelovanju, demokraciji in človekovim pravicam v jugovzhodni Evropi*. Dostopno 17. 09. 2011 na: <http://www.iscomet.org/index.php?id=96,0,0,1,0,0>.

- ISLAMSKA SKUPNOST V RS (2010). *Mednarodno znanstveno srečanje – Z dialogom do medsebojnega spoštovanja*. Dostopno 17. 09. 2011 na: <http://www.islamska>
Samo1skupnost.si/index.php?option=com_content&view=article&id=652:mednarodno-znanstveno-sreanje--z-dialogom-do-medsebojnega-spotovanja&catid=3:minas&Itemid=18.

- KREAČIČ, Goranka (2004). *Medkulturno izobraževanje, izziv verske raznolikosti in dialog v Evropi*. Dostopno 18. 08. 2011 na: <http://www2.arnes.si/~gkreac/Doc/izziv%20verske%20raznolikosti.pdf>.

- MK (2008). *Nacionalna strategija za izvedbo Evropskega leta medkulturnega dialoga*. Dostopno 18. 09. 2011 na: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Medkulturni_dialog/Nacionalna_strategija_za_implementacijo_ELMD.doc.

- MO, Slovenska vojska (2011). Dostopno 12. 06. 2011 na: <http://www.slovenskavojska.si/poklicna/enote/gssv/vikariat.htm>.

- ŠERC, Anja (2008). Slovenija bi morala pripadnikom/cam narodov in narodnosti bivše Jugoslavije priznati isti status kot avtohtonima manjšinama. Dostopno 12. 06. 2011 na: <http://www.tvojemnenjesteje.si/ljutomer/analize/manjsine-v-sloveniji-in-vprasanje-izobrazevanja.html>.

- ŠULJIĆ, Tomica (2005). *Tiha asimilacija. Ignoriranje obstoja ustavno nepriznanih manjšin*. Dostopno 12. 06. 2011 na: http://www.mladina.si/teednik/200532/clanek/slo--manjsine-tomica_suljic/.

- SURS (2009). *Medkulturni dialog v Sloveniji*. Dostopno 3. 07. 2011 na: <http://www.stat.si/doc/pub/medkulturni%20dialog-SLO.pdf>.

- VOX LIBERA (2007). *Mednarodna konferenca o verski diskriminaciji*. Dostopno 17. 09. 2011 na: http://voxibera.net/index.php?option=com_content&view=article&id=169%3Ainternational-conference-on-religious-discrimination&catid=18%3A1-articles&Itemid=45&lang=si.
- WIKIPEDIA (2011). *Narodnostna manjšina*. Dostopno 15. 06. 2011 na: [wikipediahttp://sl.wikipedia.org/wiki/Narodnostna_manj%C5%A1ina](http://sl.wikipedia.org/wiki/Narodnostna_manj%C5%A1ina).